

Nada Vajs

Zavod za jezik IFF, Zagreb

STRUKTURA FITONIMA ONOMASIOLOŠKI MOTIVIRANIH RELIGIJOM I DRUGIM SRODNIM SADRŽAJIMA

1. Sinkronijski promatrano, svako je botaničko pučko nazivlje jednim svojim dijelom motivirano, dakle, s gledišta korisnika, prozirne je morfosintaktičke i semantičke strukturacije, dok veći dio toga leksika ostaje nemotiviran, neproziran. Proučavamo li samo prozirne nazive botaničkog pučkog leksika, pred lingvistom je zadatak da sagleda odnos nužnosti između izraza (fitonima) i njegova sadržaja (pojma i značenja). Dolazimo tako i do ključne riječi u svakom semantičkom razmatranju — do pitanja motivacije. Postoji li kakva veza između izgleda (i nekih drugih značajki biljke i sadržaja jezičnog znaka kojim se ona označava? Kako se određene karakteristike biljke konceptualiziraju i kako se ta konceptualizacija izražava kroz određene morfosintaktičke jezične forme (fitonim)? Možemo li u tome nazrijeti kakvu sustavnost?

Sve su to, dakako, pitanja na koja će se moći sustavno odgovoriti tek onda kada se pučko botaničko nazivlje nekog jezika sagleda u cijelosti, tj. kada se opiše morfosintaktičko i semantičko ustrojstvo tog posebnog leksika i etimološki razriješi što veći broj njegovih neprozirnih sastavnica.

1.1. Međutim, već raspoložemo pokušajima opisa botaničkog pučkog nazivlja. Prvi strukturalni opis jednoga njegova dijela dao je za francuski jezik 1967. godine Pierre Guiraud¹. On je pokazao da u francuskom postoji više od tisuću naziva biljaka koji se temelje na određenom denominacijskom tipu u kojem se neki dio biljke (list, cvijet . . .), zbog karakterističnog izgleda, metaforički naziva pojedinim dijelom tijela neke životinje. Međutim, životinja tu prestaje biti obična metafora i postaje kôd klasifikatorskog sustava. U jeziku, dakle, ona dobiva određenu vrijednost koja nastaje iz stalnog odnosa pridruživanja izraza i sadržaja (dio tijela određene životinje) i sadržaja (biljka određene vrste), npr:

$\frac{i}{s} \begin{matrix} \downarrow \\ \uparrow \end{matrix}$	$\frac{\text{mačje oči}}{\text{„biljka- spomenak”}}$	$\xrightarrow{\text{označuje}}$	$\text{Myosotis silvatica}^2$
--	--	---------------------------------	-------------------------------

¹ *Structures étymologiques du lexique français*; cf. IV pogl. »Structures sémiqnes, 155—171.

² Za ovu shemu usp. E. Coseriu »Le strutture lessematiche« in *Teoria del Linguaggio e linguistica generale*, Bari 1971, str. 287 i d.

U takvu pridruživanju postoji stanovita sustavnost koja se može usporediti sa znanstvenom nomenklaturom. Kažemo samo *može* usporediti, zato što se znanstvena nomenklatura stvara svjesno radi uspostavljanja pertinentnog sustava u kojem nazivi služe kao etikete (katalogizirane uputnice). Ove taksonomu olakšavaju snalaženje i konzultiranje u repertoaru (inventaru) koji sadrži opise svih pertinentnih crta pokrivenih određenim nazivom (etiketom)³.

Pučko je nazivlje, dio leksika općenito, *sui generis*, doduše, ali je ono nastajalo postepeno, po tvorbenim i sintaktičkim principima jezika (i njegovih dijalekata), mijenja se kao i sam jezik (ili njegovi dijalekti) i nikako drugačije. Kriteriji upotrijebljeni u pučkom nazivu vidljivi su iz samoga naziva koji nikako nije kataloška naznaka. Proučavanjem određenog semantičkog tipa naziva, P. Guiraud je dao pertinentan strukturalistički opis, a vidljivo je da istu semantičku strukturu naziva možemo naći i u talijanskom⁴ i u hrvatskom ili srpskom⁵ sustavu, što govori o semičkom jedinstvu referenta. Do semičkog jedinstva (u formi sadržaja) dolazi zbog toga što istu biljku približno jednako vide i doživljavaju govornici različitih jezika, ali svaki u svom jeziku izražava to u različitim formama izraza (npr. h.-s. *lisičji rep*, tal. *coda di volpe*, fr. *queue de renard*, ngl. *foxtail*, njem. *Fuchsschwanz*... za biljku *Alopecurus geniculatus*)⁶.

Ako malim slovom označimo izraze u različitim jezicima, a velikim sadržaj koji je za sve izraze isti, dobit ćemo ovu jednadžbu

$$\left(\frac{a}{A} \frac{b}{A} \frac{c}{A} \dots \frac{n}{A} \right) = \text{Alopecurus geniculatus.}$$

2. U ovom ćemo radu na temelju hrvatskog ili srpskog i slovenskog botaničkog korpusa, koji nalazimo u Simonovićevoj *Botaničkom rečniku*⁷, opisati strukturu onih naziva za koje možemo ustanoviti ili pretpostaviti da su u svom semantizmu motivirani raznim pučkim vjerovanjima, legendama i općenito religijom, i usporediti ih sa semički podudarnim nazivima u nekim drugim evropskim jezicima.

³ Usp. K. J. Hollyman »Nomenclature scientifique et lexique populaire«, *Mélanges Marcel Cohen*, Paris 1970, str. 84—91.

⁴ Usp. A. Zamboni »Categorie semantiche e categorie lessicali nella terminologia botanica«, in *Aree lessicali 8, Atti del X Convegno per gli Studi Dialettali Italiani*, Firenze 1973, 33—83.

⁵ Usp. N. Vajs »Zoomorfski elementi u nazivima biljaka«, *Rasprave Zavoda za jezik* 4—5, Zagreb 1979, 89—104.

⁶ No, ovdje se postavlja posebno pitanje: što je doista semičko jedinstvo referenta, a što kalkiranje sustavnog naziva, koji su pak, kad je riječ o danoj semičkoj strukturi, sami sistematičari skovali prema grčkom ili latinskom ili nekom drugom pučkom nazivu ili vlastitom imenu botaničara? No, na tome se ovdje ne možemo zaustavljati.

⁷ Kao dopuna Simonovićevoj rječniku služili smo se i Šulekovim *Imenikom bilja*, Zagreb 1879 (kraćeno IB), jer su tu navedeni i izvori, odnosno upotrebnii areal fitonima.

2. 1. Nazive smo s obzirom na semantičku motiviranost podijelili po skupinama. Naziv svake skupine predstavlja jedan od religijskih pojmova i topika ili pojam koji je u nekakvoj vezi s religijom i vjerovanjem općenito: bog, Isus, bogorodica, sveci i svetkovine, anđeo, svetački atributi, nekršćanska božanstva, mitska bića itd. Uz svaki je naziv označena morfosintaktička kombinacija ili tvorbeni obrazac (za koje tumačenje v. niže 2.2.).

I. BOG (GOSPODIN)

<i>božja brada</i>		Sanguisorba minor		I.2.b.
<i>božja brada</i>	(sl)	Briza media	*	I.2.b.
<i>božja gnada</i>	(sl)	Geranium	⇒	I.3.d.
<i>božja haluga</i>		Achillea millefolium		I.1.a.
<i>božja hruščica</i>	(sl)	Amelanchier ovalis		I.1.a.
<i>božja metica</i>	(i sl)	Artemisia abrotanum		I.1.a.
<i>božja milošća</i>		Gratiola officinalis	⇒	I.3.d.
<i>božja milost</i>	(sl)	Gratiola officinalis	⇒	I.3.d.
<i>božja mizica</i>	(sl)	Scutellaria galericulata		I.1.c.
<i>božja mošnjica</i>		Capsella bursa pastoris		I.1.c.
<i>božja plahta</i>		Cnicus benedictus		I.1.c.
		Tanacetum balsamita		
<i>božja plahtica</i>		Artemisia abrotanum		I.1.c.
		Cnicus benedictus		
		Tanacetum balsamita		
<i>božja roka</i>	(sl)	Ricinus communis		I.2.b.
<i>božja strešća</i>	(sl)	Helichrysum italicum		I.1.c.
<i>božja strešćica</i>	(sl)	Gnaphalium uliginosum		I.1.c.
<i>božja trava</i>		Thymelaea passerina		I.1.a.
<i>božja travica</i>		Trigonella foenum graecum		I.1.a.
		T. gladiata		
<i>božjakovina</i>	(sl)	Amelanchier ovalis		
<i>božje drvo</i>		Artemisia abrotanum		I.1.a.
		Lonicera caprifolium		
		L. periclymenium		
<i>božje drvece</i>		Achillea millefolium		I.1.a.
		Artemisia abrotanum		
		A. Lobelii		
		Ilex aquifolium		
		Lonicera caprifolium		
<i>božje drveće</i>		Artemisia abrotanum		I.1.a.
<i>božje drveće</i>	(sl)	Daphne mezereum		I.1.a.
<i>božje drvo</i>		Artemisia abrotanum		I.1.a.
		A. paniculata		
		Lonicera caprifolium		
<i>božje drijevo</i>		Artemisia abrotanum		I.1.a.
		Lonicera etrusca		
<i>božje drijevice</i>		Artemisia abrotanum		I.1.a.
		Lonicera caprifolium		
<i>božje oko</i>		Chrysanthemum		I.2.b.
		Leucanthemum vulgare		
		Tanacetum vulgare		
<i>božje platvice</i>		Tanacetum balsamita		I.1.c.
<i>božje suzice</i>		Briza media		I.2.b.

* Strelica označava da se isti naziv, zbog semantizma drugog člana navodi i u još jednoj skupini.

<i>božji drvak</i>		<i>Artemisia abrotanum</i>	I.1.a.
<i>božji drevac</i>		<i>Artemisia abrotanum</i>	I.1.a.
<i>božji cvijet</i>		<i>Lychnis coronaria</i>	I.1.a.
<i>božji cvit</i>		<i>Centaurea jacea</i>	I.1.a.
		<i>Viola tricolor</i>	
<i>božji kruhek</i>		<i>Oxalis acetosella</i>	I.1.c.
<i>božji laseki</i>		<i>Briza media</i>	I.2.b.
<i>božji les</i>	(sl)	<i>Ilex aquifolium</i>	I.1.a.
<i>božji stolček</i>		<i>Ophrys aranifera</i>	I.1.c.
<i>gospodinova krunica</i>		<i>Passiflora coerulea</i>	I.1.b.
<i>gospodinov trn</i>		<i>Robinia pseudacacia</i>	I.1.a.
<i>milost božja</i>		<i>Gratiola officinalis</i>	I.3.e.
<i>svitaljka božji cvijet</i>		<i>Lychnis flos Jovis</i>	I.1.b.

II. ISUS [KRIST/SIN BOŽJI]

<i>cvijet sina majke božje</i>		<i>Pulmonaria officinalis</i>	II.a.
<i>jezusova kri</i>	(sl)	<i>Euphorbia polychroma</i>	I.2.b.
<i>jezusova suknjica</i>	(sl)	<i>Pulmonaria officinalis</i>	I.1.c.
<i>jezusovo drvo</i>	(sl)	<i>Daphne mezereum</i>	I.1.a.
<i>kristusove srajčice</i>	(sl)	<i>Anemone nemorosa</i>	I.1.c.
<i>kristuseva brada</i>	(sl)	<i>Clematis vitalba</i>	I.2.b.
<i>krstova ruka</i>		<i>Orchis maculata</i>	I.2.b.
		<i>Ricinus communis</i>	
<i>krstova šaka</i>		<i>Orchis maculata</i>	I.2.b.
		<i>Ricinus communis</i>	
<i>krstoruka</i>		<i>Orchis maculata</i>	
<i>sina majke božje zaklonište</i>		<i>Cynoglossum officinale</i>	II.c.
<i>sina majke božje cvijet</i>		<i>Pulmonaria officinalis</i>	II.a.

III. BOGORODICA [GOSPA/DJEVICA MARIJA/MAJKA BOŽJA]

<i>bogorodičino cvijete</i>		<i>Lilium</i>	I.1.a.
<i>bogorodičin krst</i>		<i>Passiflora coerulea</i>	I.1.c.
<i>bogorodičin lan</i>		<i>Linaria vulgaris</i>	I.1.a.
<i>bogorodičina ruka</i>		<i>Anastatica hierohuntica</i>	I.2.b.
		<i>Hypericum perforatum</i>	
<i>bogorodičina trava</i>		<i>Hypericum</i>	I.1.a.
		<i>H. perforatum</i>	
		<i>Polygonum mite</i>	
<i>čevalci matere božje</i>	(sl)	<i>Lotus corniculatus</i>	II.c.
<i>čevalci divice Marije</i>	(sl)	<i>Lotus corniculatus</i>	II.c.
<i>djevica</i>		<i>Styrax officinalis</i>	
<i>djevičji vlas</i>		<i>Poa</i>	I.2.b.
<i>djevična narava</i>		<i>Verbascum thapsus</i>	I.1.d.
<i>gospa</i>		<i>Amanita caesarea</i>	V.
		<i>A. phalloides</i>	
		<i>Clematis integrifolia</i>	
		<i>Phallus impudica</i>	
<i>gospin cvijet cvit cvet</i>		<i>Hypericum perforatum</i>	I.1.a.
<i>gospin plašt</i>		<i>Alchemilla arvensis</i>	I.1.c.
		<i>A. vulgaris</i>	
<i>gospin prostirac</i>		<i>Galium verum</i>	I.1.c.
<i>gospin trn</i>		<i>Silybum marianum</i>	I.1.a.
<i>gospin vlas</i>		<i>Adiantum capillus Veneris</i>	I.2.b.
<i>gospin vlasak</i>		<i>Adiantum capillus Veneris</i>	I.2.b.
<i>gospina drača</i>		<i>Eryngium amethystinum</i>	I.1.a.
<i>gospina jagodića</i>		<i>Physalis alkekengi</i>	I.1.a.
<i>gospina kosa</i>		<i>Adiantum capillus Veneris</i>	I.2.b.

<i>gospina ljubica</i>		<i>Viola tricolor</i>	I.1.a.
<i>gospina papučica</i>		<i>Cypripedium calceolus</i>	I.1.c.
<i>gospina pogača</i>		<i>Opuntia ficus medica</i>	I.1.c.
<i>gospina rosa</i>		<i>Opuntia ficus indica</i>	I.1.c.
<i>gospina rukavica</i>		<i>Inula conyza</i>	I.1.c.
<i>gospina ručica</i>		<i>Hypericum perforatum</i>	I.2.b.
<i>gospina stelja</i>		<i>Galium verum</i>	I.1.c.
<i>gospina trava</i>		<i>Hypericum perforatum</i>	I.1.a.
<i>gospini vlasi</i>		<i>Adiantum capillus Veneris</i>	I.2.b.
<i>gospino bilje</i>		<i>Glycyrrhiza</i>	I.1.a.
		<i>G. glabra</i>	
<i>gospino cviče</i>		<i>Hypericum perforatum</i>	I.1.
<i>gospino zelje</i>		<i>Glycyrrhiza</i>	I.1.
		<i>G. echinata</i>	
		<i>G. glabra</i>	
		<i>Hypericum perforatum</i>	
<i>koren device Marije</i>	(sl)	<i>Potentilla erecta</i>	II.a.
<i>lasci device Marije</i>	(sl)	<i>Adiantum capillus Veneris</i>	II.b.
<i>lasci divice Marije</i>	(sl)	<i>Poa annua</i>	II.b.
<i>lasci matere božje</i>		<i>Poa annua</i>	II.b.
<i>laski device Marije</i>	(sl)	<i>Adiantum capillus Veneris</i>	II.b.
<i>madona</i>		<i>Stipa pennata</i>	V.
<i>mantel device Marije</i>	(sl)	<i>Alchemille vulgaris</i>	II.c.
<i>marijin griželj</i>	(sl)	<i>Potentilla erecta</i>	I.1.d.
<i>marijin kožuhček</i>	(sl)	<i>Anemone nemorosa</i>	I.1.c.
<i>marijin kažušek</i>	(sl)	<i>Lotus</i>	I.1.c.
		<i>L. corniculatus</i>	
<i>marijin plašček</i>	(sl)	<i>Alchemille</i>	I.1.c.
<i>marijin prst</i>	(sl)	<i>Digitalis ambigua</i>	I.2.b.
<i>marijin prsten</i>	(sl)	<i>Digitalis ambigua</i>	I.1.c.
<i>marijin venček</i>	(sl)	<i>Polygala vulgaris</i>	I.1.c.
<i>marijine solzice</i>	(sl)	<i>Briza media</i>	I.2.b.
<i>marijine soze</i>	(sl)	<i>Briza media</i>	I.2.b.
<i>marijine sozice</i>	(sl)	<i>Briza media</i>	I.2.b.
<i>marijine srajčke</i>	(sl)	<i>Cardamine pratensis</i>	I.1.c.
<i>ma ijine suze</i>		<i>Briza media</i>	I.2.b.
<i>marijini postolčiči</i>		<i>Evonymus verrucosus</i>	I.1.c.
<i>marijini knofki</i>	(sl)	<i>Globularia Willkommii</i>	I.1.c.
<i>marijini lasci</i>	(sl)	<i>Adiantum capillus Veneris</i>	I.2.b.
<i>marijini laseki</i>	(sl)	<i>Briza media</i>	I.2.b.
<i>marijini laski</i>	(sl)	<i>Dryas octopetala</i>	I.2.b.
<i>marijini povojčki</i>	(sl)	<i>Lycopodium clavatum</i>	I.2.c.
<i>marijini šolmički</i>	(sl)	<i>Aconitum napellus</i>	I.1.c.
		<i>Cypripedium calceolus</i>	
<i>marijino proso</i>	(sl)	<i>Briza media</i>	I.1.a.
<i>matona</i>		<i>Stipa pennata</i>	
<i>oči matere božje</i>	(sl)	<i>Euphrasia officinalis</i>	II.b.
<i>oči divice Marije</i>	(sl)	<i>Euphrasia officinalis</i>	II.b.
<i>plajšik divice Marije</i>	(sl)	<i>Alchemilla vulgaris</i>	II.c.
<i>plašček device Marije</i>	(sl)	<i>Alchemilla vulgaris</i>	II.c.
<i>povoji device Marije</i>	(sl)	<i>Lycopodium clavatum</i>	II.c.
<i>proso device Marije</i>	(sl)	<i>Briza media</i>	II.a.
<i>pupčiči majke božje</i>		<i>Tanacetum serotinum</i>	II.a.
<i>rosa gospina</i>		<i>Sempervivum tectorum</i>	I.1.c.
<i>rukavica device Marije</i>	(sl)	<i>Baccharis</i>	II.c.
<i>slama device Marije</i>	(sl)	<i>Galium verum</i>	II.c.
<i>solzice divice Marije</i>	(sl)	<i>Poa annua</i>	II.b.
<i>šmarne krušce</i>	(sl)	<i>Amelanchier ovalis</i>	I.1.a.
<i>šmarni križ</i>	(sl)	<i>Senecio vulgaris</i>	I.1.c.

trn svete Marije
zelje svete Marije
zeljice device Marije

Silybum marianum
Tanacetum balsamita
Artemisia abrotanum

II.a.
 II.a.
 II.a.

IV. SVECI I BLAGDANI

božično drevce (sl)

cvetka svetog Ivana

cviče svetog Antuna

duhovska ruža

grozdjčice svetog Ivana (sl)

grozde svetog Ivana

grozde petrovske

ivan-cvet

ivan-cvijet

ivan-zelje

ivančica

ivanova trava

ivanovka (sl)

ivanovo grozđe

ivanovo zelje

ivanovo cveče

ivanovo cvijeće

ivansko cveče

ivansko cvijeće

ivanja trava

ivanjčica

ivanje cvijeće/cviče

ivanje zelje

ivanjica

ivanj-list

ivanjska deklica (sl)

ivanjska roža (sl)

ivanjska ruža

ivanjsko cveče

ivanjsko cveče belo

ivanjsko cvijeće

ivanjsko cvijeće bijelo

ivanjsko cvijeće žuto

ivanjsko grozđe

ivanjsko zelje

šovov cvijet

koren svetog duha

korenje svetog Petra

kri svetoga Janeza (sl)

magdalenščica

paprat svetog Ivana

pavlovac

pavlovsko cveče

Echium vulgare

Leucanthemum vulgare

Lilium candidum

Paeonia officinalis

Ribes rubrum

Ribes rubrum

Ribes rubrum

Ribes rubrum

Galium verum

Leucanthemum vulgare

Salvia sclarea

Leucanthemum vulgare

Galium verum

Hypericum perforatum

Hypericum perforatum

Ribes rubrum

Salvia pratensis

Galium verum

Salvia sclarea

Salvia sclarea

Teucrium polium

Galium verum

Leucanthemum vulgare

Inula conyza

Salvia sclarea

Hypericum perforatum

Salvia sclarea

Hypericum perforatum

Salvia sclarea

Hypericum perforatum

Plantago

Leucanthemum vulgare

Leucanthemum vulgare

Tanacetum corymbosum

Galium

G. verum

G. verum

Leucanthemum vulgare

Achillea millefolium

Salvia sclarea

Galium mollugo

Galium verum

Ribes rubrum

Inula conyza

I. helenium

Salvia sclarea

Lychnis flos Jovis

Angelica silvestris

Saxifraga

Hypericum perforatum

Valeriana Dioscoridis

Polyopidium vulgare

Aremonia agrimonioides

Vinca minor

I.3.a.

II.a.

II.a.

I.3.a.

II.a.

II.a.

I.3.a.

VIII.

VIII.

VIII.

VI.

I.1.a.

VI.

I.1.a.

I.1.a.

I.1.a.

I.1.a.

I.1.a.

I.1.a.

I.3.a.

VI.

I.3.a.

I.3.a.

VI.

VIII.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.3.a.

I.1.a.

II.a.

II.a.

II.b.

VI.

II.a.

VI.

I.3.a.

<i>petrov-cvet</i>		<i>Leucanthemum vulgare</i>	I.3.a.
		<i>Lilium martagon</i>	
<i>petrov križ</i>		<i>Paris quadrifolia</i>	I.1.c.
<i>petrov krst</i>		<i>Lilium</i>	I.1.
		<i>L. carniolicum</i>	
		<i>Paris quadrifolia</i>	
<i>petrovac</i>		<i>Agrimonia eupatoria</i>	VI.
		<i>Anthemis brachycentros</i>	
		<i>Crithmum maritimum</i>	
		<i>Leucanthemum vulgare</i>	
		<i>Lilium margaton</i>	VI.
<i>petrovača</i>		<i>Parietaria officinalis</i>	VI.
<i>petrovka</i>	(sl)	<i>Brunella vulgaris</i>	VI.
<i>petrovnjak</i>		<i>Crithmum maritimum</i>	VI.
<i>petrovo zelje</i>		<i>Crithmum maritimum</i>	I.1.a.
<i>petrovo cveče</i>		<i>Leucanthemum vulgare</i>	I.1.a.
<i>petrovsko grožđe</i>		<i>Ribes rubrum</i>	I.3.a.
<i>petrovsko grozđe</i>		<i>Ribes rubrum</i>	I.3.a.
<i>petrovsko cveče</i>		<i>Achillea millefolium</i>	I.3.a.
		<i>Leucanthemum vulgare</i>	
<i>roža petrovska</i>	(sl)	<i>Centaurea stoebe</i>	I.3.a.
<i>roža rokova</i>	(sl)	<i>Glechoma hederaceum</i>	I.1.a.
<i>roža sentjanževa</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	I.1.a.
<i>roža svete Ane</i>	(sl)	<i>Rudbeckia lacinata</i>	II.a.
<i>roža svete Barbare</i>	(sl)	<i>Barbarea vulgaris</i>	II.a.
<i>roža svete Katre</i>	(sl)	<i>Calamintha grandiflora</i>	II.a.
		<i>C. officinalis</i>	
<i>roža svete Lucije</i>	(sl)	<i>Euphrasia officinalis</i>	II.a.
<i>roža svete Urše</i>	(sl)	<i>Teucrium chamaedrys</i>	II.a.
<i>roža sveteg Lenarta</i>	(sl)	<i>Echium vulgare</i>	II.a.
<i>roža svetega Antona</i>	(sl)	<i>Arnica montana</i>	II.a.
<i>roža svetega Janeza</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	II.a.
<i>roža svetega Jurja</i>	(sl)	<i>Gentiana verna</i>	II.a.
<i>roža svetega Urha</i>	(sl)	<i>Teucrium chamaedrys</i>	II.a.
<i>rože trojačke</i>		<i>Paeonia officinalis</i>	I.3.a.
<i>roža velikonočna</i>		<i>Anemone pulsatilla</i>	I.3.a.
		<i>Corydalis solida</i>	
<i>rože šentjanžove</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	I.1.a.
<i>rožica svetē Jelene</i>	(sl)	<i>Polygala vulgaris</i>	II.a.
<i>rožica svetog Ivana</i>		<i>Hypericum perforatum</i>	II.a.
<i>rožica svetoga Ivana</i>	(sl)	<i>Calendula officinalis</i>	II.a.
<i>rožica trojaška</i>	(sl)	<i>Paeonia officinalis</i>	I.3.a.
<i>svetoivanska pšenica</i>		<i>Salvia sclarea</i>	I.3.a.
<i>svetoivansko zelje (zelce)</i>		<i>Salvia sclarea</i>	I.3.a.
<i>svetovovanska trava</i>		<i>Galium verum</i>	I.3.a.
<i>šentjanžence</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	VI.
<i>šentjanževca</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	VI.
<i>šentjanževica</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	VI.
<i>šentjanževka</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	VI.
<i>šentjanžovec</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	VI.
<i>šentjanževa jabučka</i>	(sl)	<i>Asparagus tenuifolius</i>	II.a.
<i>šentjanževa korenina</i>	(sl)	<i>Polypodium vulgare</i>	II.a.
<i>šentjanževa roža</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	II.a.
<i>šentjanžova jabelčka</i>	(sl)	<i>Asparagus tenuifolius</i>	II.a.
<i>šentjanžove rože</i>	(sl)	<i>Hypericum perforatum</i>	II.a.
<i>šentjožefca</i>	(sl)	<i>Daphne cneorum</i>	VI.
<i>šentjurjevka</i>	(sl)	<i>Caltha palustris</i>	VI.
<i>trava svetog Ante</i>		<i>Plumbago europaea</i>	II.a.
<i>trava svetoga duha</i>		<i>Angelica</i>	II.a.

<i>trava svetog Ivana</i>		<i>Hypericum perforatum</i>	II.a.
<i>trava svetoga Petra</i>		<i>Salvia sclarea</i>	
		<i>Crithmum maritimum</i>	II.a.
<i>trava svetoga Roka</i>		<i>Parietaria officinalis</i>	
<i>trojačke rože</i>		<i>Ajuga genevensis</i>	II.a.
<i>trojački cvet</i>		<i>Paeonia officinalis</i>	II.a.
<i>trojaška rožica</i>	(sl)	<i>Genista tinctoria</i>	II.a.
<i>velikonočna roža</i>	(sl)	<i>Paeonia officinalis</i>	II.a.
		<i>Anemone pulsatilla</i>	I.3.a.
<i>velikonočnica</i>	(sl)	<i>Corydalis solida</i>	
<i>zel svetega Roka</i>	(sl)	<i>Anemone pulsatilla</i>	VI.
<i>zel svetog Petra</i>	(sl)	<i>Lysimachia nummularia</i>	II.a.
<i>zelje svete Barbare</i>	(sl)	<i>Parietaria</i>	II.a.
		<i>Barbarea vulgaris</i>	II.a.

V. ATRIBUTI s posvećenim značenjem

<i>anđelika</i>		<i>Angelica, A. archangelica</i>	VI.
<i>anđelika divlja</i>		<i>Angelica silvestris</i>	III.a.
<i>anđelika pršljenasta</i>		<i>Tommasinia altissima</i>	III.a.
<i>anđelski koren</i>		<i>Angelica archangelica</i>	I.3.a.
		<i>A. silvestris</i>	
<i>anđeoski koren</i>		<i>Angelica silvestris</i>	I.3.a.
<i>anđosko drvo</i>		<i>Angelica archangelica</i>	I.3.a.
<i>blažena</i>		<i>Cnicus benedictus</i>	VI.
<i>blažena bela</i>		<i>Matricaria chamomilla</i>	III.a.
<i>blažena metva</i>		<i>Tanacetum balsamita</i>	III.a.
<i>blaženak</i>		<i>Geum, G. urbanicum, G. urbanum</i>	VI.
<i>blaženi čkalj</i>		<i>Cnicus benedictus</i>	III.a.
<i>blaženo drevece</i>	(sl)	<i>Juniperus sabina</i>	III.a.
<i>detelina blagoslovena</i>		<i>Trifolium pratense</i>	III.a.
<i>lilija sveta</i>	(sl)	<i>Asphodelus</i>	III.a.
<i>sveto drvo</i>		<i>Guajacum officinale</i>	III.a.
<i>svetolin</i>		<i>Santolina chamaecyparissus</i>	VI.
<i>svetolina</i>		<i>Santolina chamaecyparissus</i>	VI.
<i>žegnano drevece</i>	(sl)	<i>Juniperus sabina</i>	III.a.
<i>žegenspan</i>	(sl)	<i>Juniperus sabina</i>	VI.

VI. NEKRŠĆANSKA BOŽANSTVA

<i>božica</i>		<i>Iris germanica</i>	V.
<i>venerine vlasi</i>		<i>Adiantum capillus Veneris</i>	I.2.b.
<i>perunika</i>		<i>Iris germanica</i>	VI.
<i>perunika bogiša</i>		<i>Iris germanica</i>	III.a.

VII. MITSKA BIČA

<i>aždajina krv</i>		<i>Dracaena draco</i>	I.2.b.
<i>bahorica</i>		<i>Circaea</i>	V.
<i>bahornica</i>			V.
<i>čarovnek</i>	(sl)	} <i>Circaea</i>	V.
<i>čarovnica</i>	(sl)		V.
<i>čarovnik</i>	(sl)		V.
<i>vilenička trava</i>			<i>Circaea</i>
<i>vilica</i>		<i>Moehringia</i>	V.
<i>vilin klinčac</i>		<i>Marasmius caryophyllus</i>	I.1.c.
<i>vilin luk</i>		<i>Hyacinthella</i>	I.1.a.
		<i>Muscari comosum</i>	
		<i>M. racemosum</i>	

<i>vilin vinac</i>	Hypnum	I.1.a.
<i>vilina brada</i>	Lycopodium clavatum	
<i>vilina kosa lanova</i>	Ephedra	I.2.b.
<i>vilina kosica</i>	Cuscuta epilinum	I.2.b.
<i>vilina kosica žučkasta</i>	Cuscuta, C. epithymum, C. europaea	I.2.b.
<i>vilina metla</i>	Cuscuta monogyna	I.2.b.
<i>vilina metlica</i>	Asparagus, A. officinalis, A. tenuifolius	I.1.c.
<i>vilina pogan</i>	Asparagus	I.1.c.
<i>vilina trava</i>	Phallus impudicus	I.2.b.
<i>viline vlasi</i>	Seseli rigidum	I.1.a.
	Adiantum capillus Veneris	I.2.b.
	Cuscuta	
<i>vilini vlasi</i>	Adiantum capillus Veneris	I.2.a.
	Cuscuta	
<i>vilino cvetče</i>	Dictamnus albus	I.1.a.
<i>vilino oko</i>	Geranium phaeum	I.2.b.
<i>vilino sito</i>	Carlina, C. acanthifolia, C. acaulis	I.1.c.
<i>vilinska kosa</i>	Cuscuta, C. epithymum, C. europaea	I.3.b.
	Adiantum capillus Veneris	
<i>vilinja kosa</i>	Cuscuta europaea	I.3.b.
<i>vilinje kose</i>	Cuscuta, C. epithymum	I.3.b.
<i>zmajevo krv</i>	Dracaena draco	I.2.b.
<i>zmajevo palma</i>	Calamus draco	I.2.a.
<i>zmajevo drvo</i>	Calamus draco	I.2.a.
	Dracaena draco	
	Pterocarpus draco	
<i>zmajno zelje</i>	Dracunculus vulgaris	I.3.a.
<i>zmajski česan</i>	Allium victorialis	I.3.a.

VIII. ĐAVAO [VRAG/HUDOBA]

<i>đavolist</i>	Urtica urentissima	VII.
<i>đavolska repa</i>	Bryonia dioica	I.3.a.
<i>đavolski konac</i>	Cuscuta	I.3.c.
<i>đavolski krstavčiči</i>	Ecballium elaterium	I.3.a.
<i>đavolče</i>	Zinia elegans	
<i>đavolja smola</i>	Ferula	I.3.c.
<i>đavolje drvo</i>	Berberis vulgaris	I.3.a.
<i>đavolji list</i>	Urtica urentissima	I.3.a.
<i>hudobi trn</i>	Carduus	I.3.a.
<i>hudobni trn</i>	Centaurea solstitialis	I.3.a.
	Paliurus aculeatus	
<i>vragolič</i>	Trapa natans	V.
<i>vragomlek</i>	Euphorbia pithyusa	VII.
<i>vragulič</i>	Trapa natans	V.
<i>vražja stopa</i>	Ranunculus acer	I.3.b.
<i>vražemil</i>	Goniolimon	VII.
<i>vražemil bijeli</i>	Silene vulgaris	III.a.
<i>vražemil crveni</i>	Statice limonium	III.a.
<i>vraži ded</i>	Carduus acanthoides	I.3.e.
<i>vraži stric</i>	Carduus acanthoides	I.3.e.
<i>vražja trava</i>	Doronicum	I.3.a.
<i>vražji beg</i>	Hypericum perforatum	I.3.d.
<i>vražji griz</i>	Cephalaria leucantha	I.3.d.
	Succisa pratensis	
	Cuscuta	I.3.c.
<i>vražji konac</i>	Eryngium campestre	I.3.e.
<i>vražji stric</i>	Succisa pratensis	I.3.d.
<i>vražji ugriz</i>	Succisa pratensis	I.3.d.
<i>vražji štrik</i>	Cuscuta europaea	I.3.c.

(sl)

IX. LICA CRKVENE HIJERARHIJE

<i>bijeli fratri</i>	Ornithogalum arabicum		III.
<i>biskupić</i>	Lathyrus aphaca		V.
<i>biskupova brada</i>	Cnicus benedictus		I.2.b.
<i>biskupova kapa</i>	Epimedium alpinum		I.1.c.
<i>biskupova mitra</i>	Amanita muscaria	⇒	I.1.c.
<i>biskupovo zelje</i>	Cnicus benedictus		I.1.a.
<i>biskupska kapa</i>	Epimedium alpinum		I.3.c.
	Evonymus europaeus		
	Helvella infula		
<i>biskupska kapica</i>	Epimedium alpinum		I.3.c.
<i>fratar</i>	Papaver rhoeas		V.
<i>crvenpop</i>	Amanita muscaria		VII.
<i>kaluđer</i>	Iris germanica		V.
<i>pop-i-gača</i>	Helleborus niger		VIII.
<i>popova gača</i>	Helleborus niger		III.c.

X. RAZNI SADRŽAJI KOJI SE ODOSE NA CRKVU I RELIGIJU

<i>aleluja</i>	Lilium candidum		V.
<i>biskupova mitra</i>	Amanita muscaria	⇒	I.1.c.
<i>bogorodičin krst</i>	Passiflora coerulea	⇒	I.1.c.
<i>božičnjak</i>	Helleborus niger		VI.
<i>božja milošća</i>	Gratiola officinalis	⇒	I.3.d.
<i>božji kruhek</i> (sl)	Oxalis acetosella	⇒	I.1.c.
<i>brojančica crna</i>	Canna indica		III.c.
<i>brojanice-očenaš</i>	Abrus pectorius	⇒	VIII.
<i>drobnice božične</i> (sl)	Tanacetum parthenium		III.c.
<i>milost božja</i>	Gratiola officinalis	⇒	I.3.d.
<i>krsti kume dijete</i>	Trifolium repens		IV.

2. 2. Kao što je vidljivo, velika je većina naziva dvočlanog i tročlanog sastava. S tvorbenog i morfosintaktičkog gledišta dvočlani se nazivi sastoje od odnosnog pridjeva i imenice.

I. Odnosni pridjevi⁸ (u sintagmi na prvome mjestu) označuju uglavnom odnose pripadanja prema imenici u pridjevskoj osnovi, i to:

1. vlasničko pripadanje
2. pripadanje dijela cjelini
3. različite druge odnose prema osobi ili neku drugu povezanost s njome.

Imenica (u sintagmi na drugome mjestu) koja dolazi uz pridjev označuje:

- a. dio biljke (plod, cvijet...) ili je naziv za drugu biljku
- b. dio ljudskog (ili životinjskog) tijela
- c. konkretni predmet (odjevni, upotrebn i sl.)
- d. apstraktni pojam
- e. rodbinstvo.

⁸ Usp. S. Babić *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb 1986, str. 338—350; *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1979, str. 278—284.

Tročlani (II) se nazivi sastoje od imenice u posvojnomo genitivu i imenice. Imenica u posvojnomo genitivu sastoji se od sintagme (ime u genitivu + apozicija ili atribut) koja je u kršćanskoj terminologiji ustaljena: npr. *djevica Marija, majka božja* i sl.). Imenica koja se javlja uz genitivnu konstrukciju izražava sadržaje a, b, c (v. gore uz I).

Prema gornjem popisu, nalazimo, dakle, ove najčešće kombinacije dvočlanih i tročlanih naziva:

- I. 1. a. *božja metica, gospina drača, gospino zelje, ivanovo zelje, jovov cvijet.*
- I. 1. c. *biskupova mitra, božji stolček, gopin plašt, gopin prostirac, gopina papučica.*
- I. 3. a. *đavolska repa, ivanje cvijeće, ivanjsko cvijeće, petrovska grožđe, vražja trava.*
- I. 3. b. *vilinska kosa, vraža stopa.*
- I. 3. c. *biskupska kapa, đavolski konac, đavolja smola.*
- I. 3. e. *vražji stric.*
- II. a. *cvijeće svetog Antuna, grožđe svetog Ivana, pupčići majke božje, zelje svete Marije.*
- II. b. *lasci device Marije, oči matere božje, solzice device Marije.*
- II. c. *mantel device Marije, rukavica device Marije, plašček device Marije.*

Sa semantičkog gledišta, u ovom su tipu naziva odnosi pridjev i imenica u posvojnomo genitivu nositelji religijske konotacije.

U popisu su u znatno manjem broju zastupljeni dvočlani nazivi koji se sastoje od (III) kvalifikativnog pridjeva i imenice. Nositelj religijske konotacije može biti i imenica i pridjev.

- III. a. *blažena metva, sveto drvo.*
- III. c. *brojančica crna, popova gaća.*

Jedini tročlani naziv (IV) *krsti kume dijete* predstavlja zapravo cijelu rečenicu u terminološkoj upotrebi.

Od jednočlanih naziva u popisu se nalaze (V) imenice preuzete iz općeg vokabulara (sa semantizmom koji je u vezi s religijom i pučkim vjetrovanjem), kao *gospa, madona, božica, bahorica, biskupić, fratar, aleluja* i sl.

Po tipu tvorbe imamo: (VI) imenice koje su nastale univerbizacijom posvojnomo pridjeva i imenice koja se izgubila, npr. *ivančica, magdalenščica, pavlovac, petrovac, petrovača, blažena, svetolin, božičnjak*, itd.;

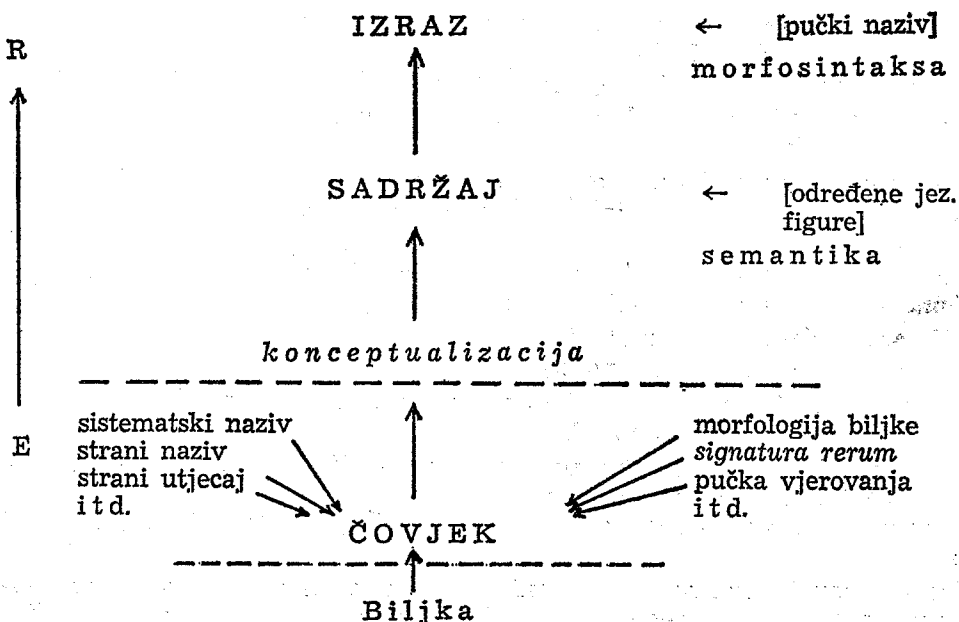
(VII) složenice koje se sastoje od dvije imenice, npr. *vragomlek, krstoruka, vražemil*;

(VIII) polusloženice (posvojni pridjev vlastitog imena + imenica ili imenica + imenica), npr. *ivan-cvijet, ivan-zelje, brojanice-očenaš*.

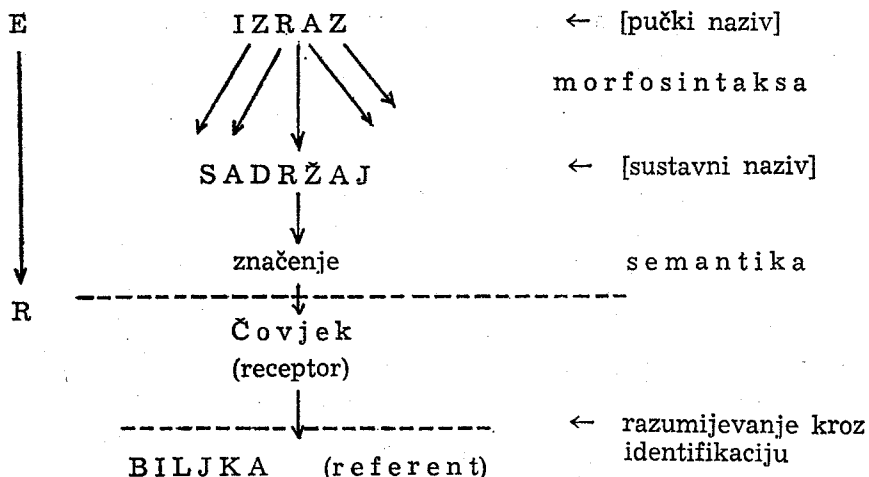
2. 3. Navedeni pučki nazivi imaju za osnovnu funkciju označavanje neke biljke. Morfosintaktički gledano u dvočlanih ili tročlanih naziva (I i II) izražava se neki odnos pripadanja ali se semantički taj odnos posve

neutralizira zato što znak kao cjelina u ovoj terminološkoj upotrebi ima samo denotacijsku funkciju. Međutim, ipak ostaju otvorena pitanja kao: zašto u takvu znaku metaforički izraz s religijskom konotacijom; kakva se to veza uspostavlja između pučkog vjerskog poimanja i određene biljke; koji denominacijski poticaji mogu doći od morfologije biljke; postoje li drugi jezični i izvanjezični poticaji koji utječu na konceptualizaciju određenog naziva.

3. Ovdje će nas, kao što se jasno razabire iz karaktera samih pitanja, prvenstveno zanimati *onomasiološki* slijed (~ semasiološki) jer se jedino na taj način može pokušati rekonstruirati postupak prvotnog imenodavca. On je, pretpostavimo, pred sobom morao imati određenu biljku (referent) i raspolagao je jezičnim kodom (fonomorfosintaktičko ustrojstvo). Nepoznanica je denominacijski poticaj (izvanjezični i jezični), odnosno *onomasiološka motivacija*, kojom se preko konceptualizacije i forme sadržaja dolazi do određenog jezičnog izraza:

Semasiološki se proces za nas kao receptora završava već u samom indeksu bilo kojeg botaničkog rječnika (kao što je npr. i gore navedena semantička podjela naziva). Desno od pučkog naziva nalazi se sustavni naziv koji identificira biljku, što komunikacijskim rječnikom znači da poruku (pučki naziv) razumijemo čim shvatimo značenje sadržaja (izraženo sustavnim nazivom), a on nam ukazuje na koji se referent (biljku) pučki naziv odnosi. Shematski to izgleda po prilici ovako:

4. Na temelju gore navedenih pučkih naziva (2.1), zatim uz pomoć botaničkih opisa⁹ tih istih vrsta i ljekaruša¹⁰, u kojima nalazimo informaciju o upotrebnoj vrijednosti i svojstvima biljaka, u drugom ćemo dijelu rasprave za određeni broj biljaka pokušati pokazati jezičnu motivaciju koja je dovela do stvaranja fitonima. Osim toga, a to je u ovom slučaju lingvistički najzanimljivije, nastojat ćemo pokazati koliko ima podudaranja u denominacijama tih istih biljaka između genetski nesrodnih jezika¹¹, to jest, pokazat ćemo sličnu ili jednaku organizaciju sadržaja fitonima. Podudaranja u jezičnom sadržaju, kako je poznato, može se protumačiti jednakim semičkim poticajima na denominatora, što može biti plod jednake *pensée sauvage*, kako bi rekao Cl. Lévi-Strauss. No, stanovitu su ulogu u denominaciji mogli odigrati i srednjovjekovni travari, koji su s prozirnim, metaforičkim nazivima zamjenjivali starije, neprozirne, dakle i nerazumljive nazive, ili su s nekim »novim« nazivima samo potvrđivali stariju onomasiološku tradiciju.

5. Nije nam bilo teško ustanoviti da tako reći sve vrste ovoga korpusa pripadaju grupi ljekovitih (rjeđe otrovnih¹²) biljaka. Moglo bi se čak reći da svi nazivi s religijskom konotacijom imaju zajednički sem »lje-

⁹ Polunin *Pflanzen Europas*, München 1974; D. Aichele *Che fiore è?*, Milano 1980
A. Novák *Enciclopedia illustrata delle piante*, Librerie Accademia 1977 (s. l.)

¹⁰ F. Kušan *Ljekovito i drugo korisno bilje*, Zagreb 1956 (kraćeno Kuš); F. Benzinger *Ljekovito bilje*, Zagreb 1956.

¹¹ Za tu su nam svrhu poslužili nadasve nenadmašivi H. Marzell (koji ima potvrde iz gotovo svih evropskih jezika), zatim E. Rolland, Penzig, Borza, Strömberg (v. popis literature).

¹² Ne treba posebno isticati da oprečne karakteristike *otrovnost* ~ *ljekovitost* u ljekarništvu dijele isti semantički prostor.

k o v i t o s t«. Imajući na umu jezičnu motivaciju fitonima, nazive možemo podijeliti u nekoliko skupina:

I. (6.) Nazivi motivirani ljekovitošću ili otrovnošću biljke (što znači da otrovna biljka u posebnim slučajevima i pod posebnim uvjetima može služiti i kao terapijsko sredstvo).

II. (7.) Nazivi motivirani vremenom cvjetanja biljke ili zrenja ploda.

III. (8.) Metaforički nazivi (nastali kao poticaj na izgled biljke, to jest njezinu morfologiju).

IV. (9.) Nazivi nastali kroz pučko vjerovanje o namjeni biljke. Budući da su u velikom broju jezika izrazi navlas isti ili semantički identični, možda je riječ i o prevođenju, ali to nam u svakom slučaju govori o proširenosti vjerovanja koje se nije zaustavljalo na jezičnim granicama.

6. Za prvu je skupinu biljaka karakteristično da su od davnine bile poznate kao narodni lijek, a mnoge spominju i stari pisci, kao Dioskurid, Hipokrat, Plinije i drugi. Svojestvo ljekovitosti u našem se korpusu uglavnom izražava kvalifikativnim pridjevom religijskog sadržaja (*sveti, blaženi...*) ili pridjevom izvedenim od imenice s religijskom konotacijom (*božji, bogorodičin...*) ili pak sanktoremom, a imenica uz koju stoji označava »dio biljke« ili je »naziv za drugu biljku« (*list, trava, drvo..., proso, luk...*)¹³. Svojestvo se »otrovnosti« obično izražava pojmom »Sotone« što je kršćanski simbol onoga što ne valja, što škodi, što nanosi zlo. *Sotona ~ Bog* dva su topika u kršćanskoj religiji, jedan kao oličenje zla, a drugi kao oličenje svega dobrog (usp. *Leks* 540). Ako je *božji* znak za ljekovitost, *vražji* će biti znak za otrovnost. U pučkoj se denominaciji vrlo često sve one biljke koje nisu jestive ili su otrovne nazivaju dvočlanim nazivima u kojima su kvalifikativni pridjevi *divlji* (~ *pitomi*), *pasji*, *zmi-jin* i sl.

Zanimljivo je da u drugim pučkim nomenklaturama ne nalazimo identični semantizam, ali su i tamo u uporabi »religijski« nazivi nekog drugog sadržaja. Pokazat ćemo to na nazivima za određeni broj biljaka, a redat ćemo ih abecednim redom sustavnog naziva.

6. 1. Naziv *božja haluga* i *božje drvce* za *Achillaea millefolium* BR (7) donosi s upitnikom zato što se oni u Šuleka (IB) nalaze samo u kazalu znanstvenog nazivlja (str. 491), ali ne i u korpusu pučkih naziva gdje bi se mogao vidjeti i njihov upotrební areal, pa ih stoga ne možemo uzeti kao sigurne potvrde, iako je to biljka koja je poznata kao vrlo stari lijek i spominju je Hipokrat i Dioskurid 4, 114 (grč. *ἄχιλλεος* »Ahilova trava«, kojom je Ahil izliječio Telefa), zatim Plinije (*Nat. Hist.* 25, 42, cit. u André 15). Najviše se upotrebljava kod bolesti koje su u vezi s krvarenjem¹⁴.

¹³ U popisu su ti nazivi označavani I.1.a, I.3.a, II.a.

¹⁴ U kršćansko su je doba u francuskom nazvali *herbe de Saint-Joseph* jer se po legendi sv. Josip, stolar, ranio, a Isus, dijete, mu je pošlo tražiti neku travu za ozdravljenje i našao stolisnik. Ta se biljka još u franc. naziva *herbe à la coupure*, *herbe à la saignée* i *herbe à charpentier* (Roll 7, 46); osim toga u franc. se naziva i još jednim religijskim nazivom *erbe de Notre-Dame* (Roll 7, 44).

6. 2. **Ajuga genevensis** ili *trava svetoga Roka* (BR 17, potvrda iz zbirke narodnog jezika SAN) »u narodnoj se medicini upotrebljava kao lijek protiv proljeva, krvarenja« (Kuš 440). Po legendi sv. je Rok »zaštitnik oboljelih od kuge«, a u ikonografiji se prikazuje obično kako podiže svoju haljinu pokazujući kužnu ranu na bedru (*Leks* 512). Koliko je legenda utjecala na formiranje naziva nije posve jasno, jer ne raspoložemo nikakvim sličnim potvrdama u drugim nomenklaturama.

6. 3. Nazivi *božje drvo* (*drvece/drevce/drijevo/drijevice*), *božji drvak/drevac*, zatim *drevce blažene djevice Marije*, *drevce device Marije*, *božja metica* (BR 48) za vrstu **Artemisia abrotanum** već sami za sebe govore o posebnoj vrijednosti te vrste. I zaista je riječ o biljci koja je od davnih dana cijenjena. Spominju je Dioskurid (3, 113: 'Ἀρτεμισία 'trava Artemide', boginje plodnosti), zatim Plinije (25, 74) kao naziv za trave koje se upotrebljavaju u ginekologiji (cit. André 42). Inače, »čitava je biljka vrlo ugodnog mirisa koji podsjeća na limun, a vršni dijelovi s cvjetovima uzimaju se kao lijek u narodnoj medicini« (Kuš 530)¹⁵.

Posve isti semantizam nalazimo i u drugim jezicima: rus. *Božbe dervo*, češ. *Božidřevce*, polj. *Boże drzewko*, njem. *Herrgotthölzel*, *Gottesbaumchen* (Marz. 1, 420).

6. 4. Trajna penjačica po grmovima i ogradama, **Bryonia dioica**, naziva se *đavolska repa* (BR 173). »Korijen je debeo i sličan repi. U ljekovite se svrhe upotrebljava jako razvijeno korijenje koje je gorkog i gadnog okusa (purgativ, diuretik). Otrovna je biljka koja može izazvati proljev, grčeve pa i smrt« (Kuš 506). Istu ili sličnu konceptualizaciju nalazimo i u njem. *Teuffelskirß*, *Schwartze Teuffelskirschen*, niz. *duivelskers* (Marz 1, 683); franc. *raisin du diable*, *vigne au diable*, *navet du diable* (Roll 6, 45).

6. 5. Slovenski naziv *rožica svetoga Ivana* za **Calendula officinalis** potvrđen je u građi SAN, ali s upitnikom (BR 88), pa se ne bismo upuštali u objašnjenja. Međutim, *neven* (*C. offic.*) je poznat već u starom vijeku kao ljekovita biljka, a to je još i danas. Narod ga upotrebljava kao lijek za pospješivanje izlučivanja znoja i vode (Kuš 536).

U njemačkom se, zbog izgleda cvjetne glavice koja podsjeća na oko, naziva i *Jesusauge*, *Christusauge*, i općenito *Jesusblume*, *Christiblume*, *Marienrose*, *Marienblümle* (Marz 1, 720).

6. 6. **Centaurea jacea**, različak, korov je među žitaricama, ali se cvjetovi upotrebljavaju kao lijek koji pospješuje izlučivanje mokraćne (Kuš 540). Naziv *božji cvit*, iako u BR (107) nije pod upitnikom, u Šuleka je naveden samo u kazalu sustavnog nazivlja (str. 507), ali se u glavnom popisu pučkog nazivlja ne nalazi. Ni nazivi u drugim jezicima nemaju nikakve religijske konotacije.

¹⁵ Isto piše i Marzell: »Heutzutage wird sie [Artemisia abrot.] die ehemals eine berühmte Heilpflanze war, vor allem in Bauerngärten gezogen« (1, 412).

6. 7. Vrsta **Ranunculus acer** ili *vraža stopa* (BR 391) otrovna je u svježem stanju, što je naročito opasno za domaće životinje koje je slučajno konzumiraju kao krmno bilje. Ona izaziva tešku upalu u probavnom traktu. U njem. se naziva *Teufelskraut* (Marz 3, 1230).

6. 8. Vrsta afričke i azijske koprive (*Urtica urentissima*), čiji učinak žarenja može biti smrtonosan ili trajati godinama, pa i doživotno, u nas se još naziva *đavolist* i *đavolji list* (BR 486).

7. Vrijeme cvjetanja biljke u narodu se obično vezuje uz crkvene datume: blagdan nekog sveca ili druge svetkovine (Božić, Uskrs). U popisu su to nazivi označeni s *I. 1. a.* (manji broj naziva), s *I. 3. a.* (većina naziva) i s *II. a.* (većina naziva). Dakako, vrijeme cvjetanja (rjeđe zrenje ploda) nije vezano za određeni dan, već za mjesec, pa otale u raznim jezicima (pa čak i u istome) različiti nazivi motivirani blagdanima koji padaju u istome mjesecu, ili se protežu na cijelo godišnje doba. Većina se biljaka upotrebljava u ljekovite svrhe, a samo je mali broj krasnica.

7. 1. **Anemone pulsatilla** odavna je u Evropi poznata kao narodni lijek, a nadasve u Francuskoj i Engleskoj priređuju se iz svježe biljke galenski preparati (Kuš 216). Vrijeme cvjetanja je rano proljeće (ožujak-travanj, Pol 124), što se u narodu vezuje uz pomični blagdan Uskrsa, pa otale i slov. nazivi *velikonočna roža* i *velikonočnica*. U drugim jezicima ima istu konceptualizaciju: njem. *Osterblume*, *Osterglocke*; niz. *paschbloem*, engl. *pasque flower* (Marz 1, 297); franc. *fleur de pâques* (Roll 1, 16), tal. *campanele de Pasqua*, *fior de Pasque* (Penz 1, 390).

7. 2. **Arnica montana** se u slov. naziva *roža svetega Antona* (BR 47). Kao narodni je lijek već dosta dugo poznata, ali se njezina vrijednost bolje poznaje istom od 18. stoljeća, i otada se upotrebljava podanak, cvijet i lišće (Kuš 531). Vrijeme cvjetanja je mjesec lipanj, pa je otale i gornji naziv (blagdan sv. Antuna 13. VI), ali i nazivi u njem. *Joannes-Kraut*, *Johannisblume*, *Hansblume* (Marz 1, 402), po blagdanu sv. Ivana (Johannes) 24. VI. Zbog svojih ljekovitih svojstava u njem. se još naziva *Engelwurz*, *Engelkraut*, *Engeltrankwurz*, *Marientrunk*, *Marienkraut* (Marz 1, 403); u franc. dijelu Švicarske *herbe de Saint-Lucien* (Roll 1, 18); u furl. *rosa di S. Pieri* (Penz 1, 48).

7. 3. Slovenski nazivi *zelje svete Barbare* i *roža svete Barbare* (BR 65), za vrstu **Barbarea vulgaris**, najvjerojatnije su prijevodi lat. naziva *herba Sanctae Barbarae*, što su ga u predlineovsko doba, prema srlat. *barbarea* (Du Cange) stvorili botaničari (Fuchs 1453, Bauhin 1671). U mnogim drugim jezicima nalazimo fitonime prema imenu istog sveca: polj. *ziele Świętej Barbary*, *Barbora*, *Barbarka*; njem. *Barbarakraut*, *Barbaraworzel*, *S. Barbelkraut*; niz. *Sinte-Barbarakruid*; engl. *herb St. Berbe*, *St. Barbara*; dan. *Barbaroerod*; šved. *S. Barbelört* (Marz 1, 539); franc. *herbe de Sainte Barbe*; tal. *herba S. Barbara*; španj. *yerba de santa Bárbara*; port. *herva de Santa Barbara*, pa čak i sirijski *bârbara* (Roll, 1, 224—6). Ostali naši nazivi *barica* i *barbaruša* (BR 65) pučke su prilagodbe svetačkog imena.

Jedno od mogućih objašnjenja takve denominacije leži možda u činjenici što se lišće te biljke, koje gotovo do zime ostaje zeleno, jede kao salata oko dana Sv. Barbare (4. XII) (Marz 1, 539).

7. 4. Vrste roda *Callistephus* (= *Aster*) »ne rastu samo u slobodnoj prirodi kao lijepe planinske biljke nego i u vrtovima kao vrlo česte i raznoliko razvijene krasnice« (Kuš 515). Tako je i s vrstom *C. chinensis* koja cvjeta sve do kasne jeseni. U h.-s. se naziva *lepa/lijepa kata*, *katari-nka* (sv. Katarina slavi se 25. XI). Usp. u njem *Kathrinchen*, *Kättrinerö-sel*, *Kathrineblum* (Marz 1, 495—6), ali i *Martiniblume* (sv. Martin 11. XI) i *Allerheiligebloem* (Svisveti 1. XI).

Budući da počinje cvjetati već u ranu jesen u njem. se naziva i *Michaelismaslieben*, *Michaelsrose*, *Michaelsblume* (sv. Mihovil 29. IX), engl. *michaelmas daisy*, polj. *Michalinka*.

7. 5. *Kopitac* (*Caltha palustris*), česta je biljka na vlažnim staništima, uz obale potoka i ribnjaka. Biljka je po svojoj prilici otrovna, ali se u narodnoj medicini ipak upotrebljavaju cvjetni pupoljci koji se stavljaju u ocat (Kuš 208). Ova vrsta ima mnogo zajedničkih naziva s drugim sličnim biljkama iz porodice Žabnjaka (*Ranunculaceae*) već od Plinijeva vremena do danas.

Lijepi žuti cvijet pojavljuje se u proljeće (travanj — svibanj), što se u narodu vezuje uz svetkovinu sv. Jurja (23. IV), pa otale u slov. *jurjevka*, *jurek*, *jurjevščica*, *šentjurjevka*, *šenčurka*, u srpskom *đurđevsko cveće* (BR 90). Isti je semantizam i u njem. *Georgiblumen*, *Georgerosen*. Budući da je u to vrijeme i blagdan Uskrsa, usp. u njem. *Osterblume*, niz. *paaschbloem*, šved. *påsktuppor*, franc. *fleur de Pâques* (Marz 1, 744).

7.6. Nazive navedene kod roda *Crysanthemum* (BR 120) obradit ćemo zajedno s nazivima za vrstu *Laucanthemum vulgare* (BR 271) = *Chrysanthemum leucanthemum* (Marz 1, 956). To su »livadne biljke koje se odlikuju većim cvjetnim glavicama s bijelim jezičastim i sa žutim cjevastim cvjetovima... poznate pod imenom *ivančice*« (Kuš 526). Vrijeme cvjetanja je od VI. do IX. mjeseca (Pol 811). Na blagdan sv. Ivana Krstitelja (24. VI) *ivančice* su već u punom cvatu i od njih se uoči Ivanja pletu cvjetni vjenčići i stavljaju, npr. u Tirolu »na vrata kuće ili krov protiv uroka, vatre i groma«. I u mnogim drugim krajevima ima određenu simboliku koja se očituje u narodnim običajima (usp. Marz 1, 965; Šulek IB 115). Već kod Bauhina (*De plantis*, 1591) nalazimo naziv *sancti Johannis flores* koji je istog semantizam kao i naši nazivi: *cvetka svetog Ivana*, *ivanjsko cveće*, *ivan-cvijet*, *ivansko cvijeće*, *ivančica*, u slov. *ivanšica*, *ivanjka*, *ivanjščica*, *ivanjska deklica*, *ivanjska roža*. Jednako je i u drugim jezicima: njem. *S. Johansblum*, *Johannisblume*, *St. Johannskraut*, niz. *Jansbloem*, *Sint-Jansbloem*, dan. *St. Hansis blomster*, franc. *fleur de Saint-Jean*, *herbe de Saint Jean*, *marguerite de Saint Jean* (Rol 7, 50), retorom. *flur sogn Gion*, polj. *glówki Ś-go Jana*, *Ś-go Jana ziele*, *Świeto-jański kwiat*, češ. *svatojanské kvítko*, rus. *Ivanov cvět Ivana trava*. (Marz 1, 964).

Vrsta koja cvjeta u kasnu jesen *Chrysanthemum indicum* naziva se u slov. *vesesvetke* (Barlè 140), u njem. *Allerheiligenblume*, *Allerheiligen aster*, niz. *allerheiligenbloem* (Marz 1, 955). Za tu istu vrstu u drugim jezicima postoje nazivi prema nekim drugim blagdanima koji se slave u kasnu jesen i početkom zime: sv. Katarina (25. XI): njem. *Katharineblum*, niz. *Sinte-Catharina bloem*, franc. *fleur de Sainte-Catherine*¹⁶, rum. *Cataline*, mađ. *Katalinrósza*; sv. Tereza (15. X): njem. *Theresienblume*.

7. 7. *Galium verum* još je jedna proljetna vrsta koja cvjeta na Ivanje (24. VI), pa se stoga naziva *žuto ivansko cvijeće*, *ivanjsko cveće*, *ivansko cveće*, *ivanovo cveće*, *ivanova trava*, *ivan-cvet*, *jovanjsko cvijeće*, *jovansko cveće* (BR 208).

U mnogim je našim krajevima uvriježen običaj da djevojke uoči ili na sam Ivandan pletu vijenčice i vješaju ih na kuće, ograde, torove, ili ih stavljaju u vrtove ili na livade, kao npr. u Srbisi (Schneeweis, *Serbokroaten* 1935, 193). U Rumunjskoj se također pletu vjenčići i vješaju na kuće ili se cvijeće polaže u sanduke ili ladice zajedno s robom. U Sloveniji je pak običaj da se tom biljkom posipava pod kuće (usp. Marz 2, 590).

Slični se semantizam nalazi i u drugim jezicima: njem. *Johannesblum*, *Hanslkraut* (Marz 2, 590), fra. (Provansa) *erbo dé sèn-Jan*, *fleur désèn-Jan* (Roll 6, 249), rum. *floarea-lui-Sft. Joan*, *sânjuoane* (Panțu 90).

Čitava se biljka iskorištava u ljekovite svrhe (Kuš 496). Za druge metaforičke nazive, kao *gospina posteljica* v. 9. 6.

7. 8. Kukurijek, *Helleborus niger*, javlja se svojim velikim ružičasto-bijelim cvijetom vrlo rano zimi (cvjeta I—IV mj., Pol 105), a vrlo često već i na sam Božić, pa odatle i kod nas naziv *božičnjak* (BR 227). Usp. isti semantizam i u njem. *Weihnachtswurz*, *Weihnachtsrose*; engl. *Cristmas rose*; mađ. *karácsonyi rosza*; katal. *rosa de Nadal* (Marz 2, 798); frc. *rose de Noël* (Roll 1, 80); tal. *rosa di Natale* (Penz 1, 224);

7. 9. Bijeli ljiljan, *Lilium candidum*, u ranoj kršćanskoj umjetnosti pojavljuje se kao oznaka svetih djevice, a kasnije je postao cvijetom blažene Djevice Marije. U doba renesanse na mnogim prikazima naviještenja arkandeo Gabrijel drži u ruci ljiljan, pa je on i njegov simbol. Osim toga, kao simbol kreposti i čistoće, svetačka je oznaka većeg broja svetaca: sv. Antuna Padovanskog, sv. Josipa, sv. Alojzija i dr. (usp. *Leks* 387—8). Vrijeme cvjetanja ljiljana podudara se sa svetkovinama sv. Antuna (13. VI) i sv. Alojzija (21. VI), pa se ne može sa sigurnošću reći da li su nazivi hrv. *cviće svetog Antuna* (BR 273), zatim frc. *lis de St. Antoine*, tal. *giglio di S. Antonio*, njem. *Antoniustiling*, *Antoniustilie*, *Aloysiustilie* (Marz 2, 1299) nastali samo u vezi s cvjetanjem biljke u određeno vrijeme vrijeme ili i pod utjecajem kršćanske ikonografije i simbolike.

¹⁶ U Belgiji se na dan sv. Katarine poklanja buket toga cvijeća djevojkama koje se zovu Katarina (Roll 7, 57).

Nazivi u njem. *Marienlilie*, *Madonnenlilie*, engl. *Madonna lily*, *annunciation lily*, dan. *Madonnalilje* nedvojbeno su nastali pod utjecajem kršćanske ikonografije. Na slikama L. da Vincija, Botticellija, Holbeina i dr. koje prikazuju Navještenje nalazi se uvijek vaza s bijelim ljiljanom¹⁷.

Ljiljan je osim svega poznat i kao ljekovita biljka »kojom su liječili arapsko-perzijski liječnici i u tu svrhu uzimali lukovicu i cvjetove« (Kuš 555).

7.10. **Paeonia (officinalis)** je još u antičko doba bila poznata po ljekovitim svojstvima. Spominju je Theophrast (*Hist. plant.* 9, 86), Dioskurid (*Mat. med.* 3, 140) i Plinije (*Nat. hist.* 25, 29) koji piše: »Vetustissima inventu paeonia est nomenque auctoris retinet«. Biljka dakle nosi ime po grč. bogu Peonu (Παίων, Παήων) koji je po Homeru izliječio ranjenoga Pluta. Kod Virgilija su *herbae Paeoniae* ljekovite biljke (Strömberg *Griech. Pflanz. n.* 99).

Naši nazivi *duhovska ruža*, *trojačke rože*, *trojaška rožica* (sve sl.) govore o vremenu cvjetanja (Duhovi 50. dan nakon Uskrsa; sv. Trojstvo prva nedjelja poslije Uskrsa), kao i u njem. *Pfingstrose(n)*, *Pfingstblume* (Marz. 3, 511)¹⁸.

7.11. Crvena ribizla, **Ribes rubrum**, raste kao samonikli grm, ali se mnogo uzgaja i u vrtovima zbog sočnih jestivih crvenih bobica koje sazrijevaju u mjesecu lipnju. Prema tome, u narodu se zove po blagdanu sv. Ivana (24. VI): *ivanovo grožđe*, *ivanjsko grožđe*, *grožđe svetog Ivana*, *grozdjiče svetog Ivana* i slov. *šentjanževo grozdjiče* (BR 400). Sličnu konceptualizaciju, prema imenu sveca, nalazimo i u njem. *Johannisbeere*, *Johannistrauben*, *Hannsbeere*, *Jannsbeere*, i mnoge druge varijante, u niz. *Sint Jansbessen* *Johannesdruifjes*, dan. *Johannesbaer*, *Johannesdrue(r)*, šved. *Johannisbär*, *Johannisdrufva* (sve u Marz 3, 1374—5); franc. *raisin de Saint Jean* (Roll 6, 83), tal. (Ligurija) *uga di S. Giovanni* (Penz 1, 410). Naši nazivi *petrovsko grožđe/grozđe* (BR 400) nastali su po blagdanu sv. Petra koji se slavi također u mjesecu lipnju (29. VI).

8. Metaforički nazivi, u korpusu označeni I.1.b, I.2.c, I.3.b, I.3.c, II.b, II.c, nastali su uglavnom kao rezultat prisposobljanja nekog dijela biljke s dijelom čovječjeg tijela ili nekim predmetom, a taj dio tijela ili predmet pripada nekom kršćanskom mitskom licu, biću iz legende ili licu crkvene hijerarhije. Metaforička je denominacija u pučkoj nomenklaturi vrlo česta i raširena je u svim jezicima. Religijska je konotacija i u ovom slučaju uglavnom znak ljekovitosti biljke ili neke druge namjene.

¹⁷ Stari srednjovjekovni lat. naziv je *flos castitatis* (Rostafinski 1, 124)

¹⁸ Vrijeme cvjetanja biljke je i oko Antunova (13. VI) pa u njem. nalazimo nazive *Antoniusblumen*, *Antoniusrosen*, *Antoniuswurzel* (Marz 3, 512). *Paeonia* ima određenu upotrebu i u crkvi: »Die im Mai blühende Pfl. wird zur Ausschmückung der Marienaltäre in den Katholischen Kirchen oder der im Mai (und Juni) stattfindenden Prozessionen (»Umgänge«) verwendet« (Darz 3, 513), pa otale i nazivi u njem. *Kirchenblume*, *Kirchenrose*, *Altarblumen*, *Marienrose*, *Muttergottesrose* ili u franc. *rose de Notre-Dame* (Roll 1, 121).

8.1. Naš naziv za tropsku biljku **Abrus precatorius**, *brojanice-očenaš* (BR 3) prijevod je stranih naziva koji govore o upotrebnoj vrijednosti njezinih sjemenki. Riječ je o vrsti, čiji se korijen upotrebljava u Indiji, Egiptu i Braziliji umjesto slatkog korijena (*Glycyrrhiza*), a još se više upotrebljavaju otrovne sjemenke koje su propisivali već i stari arapski liječnici (Kuš 308); budući da su te sjemenke lijepog okruglog izgleda crvene boje s crnom mrljom, od njih se prave ogrlice ili molitvene krunice¹⁹. Isti semantizam je u njem. *Paternostererbse*, *Paternoster abrus*, *Paternosterbohne*, franc. *abrus à chapelet* (Marz 1, 60). Sjemenke jedne druge tropske biljke, **Canna indica**, koje se pak upotrebljavaju u ljekovite svrhe (»sjemenke kane jačaju želudac«, Kuš 588), također služe za izradu molitvenih krunica, pa stoga i nazivi istog semantizma u nas, kao i u drugim jezicima: *brojčanica crna* (BR 94), njem. *Paternosterkraut*, niz. *paternosterkruid* (Marz 1, 754), tal. (kalabr.) *paternostrara* (Penz 1, 91).

8.2. Vrsta vrlo nježne paprati, **Adiantum capillus Veneris**, ima vrlo tanke tamnosmeđe, skoro crne lisne peteljke s lepezastim liskama. Gotovo svi pučki nazivi zadržavaju se na usporedbi tankih, tamnih peteljki sa ženskom kosom. Poluučeni nazivi samo su adaptacija lat. **CAPILLUS VENERIS** (Bauhin *Pinax* 355); koji je i sam metaforičan: hs. *venerine vlasi* (BR 10), njem. *Venushaar* (Marz 1, 119), tal. *capelvenere* (Penz 1, 9). Daljnje pučke prilagodbe tog naziva išle su od »vile« preko »bogorodice«, »djevice (Marije)«, »Djevice«, zatim »djevojke« sve do, neobilježeno, »žene«: hs. *viline vlasi*, *vilinska kosa*, *gospina kosa*, *gospin vlas*, *gospin vlasak*, *gospina vlas*, *gospini vlasi*, slov. *las divice*, *lasci device Marije*, *laski device Marije*, *lašček divice Marije*, *marijini lasci*, *divice las*, *divojački vlas* (hs) i neutralno *ženski las* (sl) (BR 10—11). Ista je konceptualizacija i u drugim jezicima: polj. *matki Bożey włoski*, *panny Maryi włoski*, rus. *voloski Materi Božiej*, ili *Marii Bogorodicy*, *volos ženskij*, njem. *Jungkfrauenhar* (Gesner 1542), *Frauenhaar*, engl. *Lady's hair* (Marz 1, 119), tal. *cavéi de la Madona* (Pedr Bert 10). Biljka se inače upotrebljava za bolesti dišnih organa, a uzima se i kao sredstvo (možda *signatura rerum!*) za porast kose (Kuš 101).

8.3. **Alchelilla vulgaris**, vrkuta, ljekovita je biljka²⁰, upadljivih režnjasto-lepezastih listova koji u denominaciji izazivaju različite slike »ograč«, »ovratnik«²¹, »pokrivalo za glavu«²², »kišobran«²³, »lavlja ša-

¹⁹ Usp. BR 3; Marz 1, 60.

²⁰ Upotrebljava se cijela ili samo korijen kao lijek kod proljeva, krvarenja i dr. (usp. Kuš 266), osim toga u srednjem su je vijeku smatrali čudotvornom biljkom i alkemičari su je upotrebljavali za »dobivanje zlata« (Aichele 360).

²¹ Usp. njem. *Frauenkragen* (Marz 1, 176)

²² Usp. njem. *Frauenhäubl*, *Haubin* (Marz 1, 177).

²³ Usp. njem. *Parisol*, *Ragendächle*, *Dächlichrut* (Marz 1, 177), tal. *erba d' l parapioeva* (Penz 1, 17).

pa²⁴, »Ogrtač« postaje, dakako, Bogorodičin²⁵, pa tako nalazimo izosemantičke nazive u mnogim jezicima: srlat. *S. Mariae Pallium* (Bauhin 66), hs. *gospin plašt*, sl. *mantel device Marije*, *plajšik divice Marije*, *plašček device Marije*, *Marijin plašček* (BR 18), njem. *Unser lieben Frau Nachtmantel*, *Unser Frauen Mantel*, *Muttergottesmäntelchen*, engl. (*our*) *lady's mantle*, dan. *Vor Frues Kaabe*, šved. *Mariekåpa*, *Jungfru Marie kåpa*, norv. *marikåpa* (Marz 1, 175), franc. *mantelet des Dames* (Roll 5, 267).

8.4. Jedan dio naziva za tratinčicu, **Bellis perennis**, temelji se na ženskom imenu Margareta (sv. Margareta, zaštitnica porodilja, *Leks* 393): hs. *margareta*, *margaretica*, *margaritjelica*, *margeta*, *margetica*, slov. *marjetica* (BR 66), njem. *Margueritchen*, *Margaritenblum*, *Margarethenblümlein*, niz. *margrietje*, engl. *marguerite*, *Margaret's herb*, rus. *margaritka*, retorom. *flur sontga Margriatha* (Marz 1, 550). franc. *marguerite*, *petite margherite*, *margarite* (Roll 7, 87), tal. *margherita*, *margheritina* (Penz 1, 66). Zanimljivo je da stare ljekaruše uopće ne spominju primjenu tratinčice pri porađaju, a druge se tzv. »ženske trave«, kao *Leucanthemum vulgare*, *Matricaria chamomilla*, *Hypericum perforatum* ne nazivaju imenom sv. Margarete. Ne može se pomišljati ni na vrijeme cvjetanja oko dana sv. Margarete (20. VII), zato što se tratinčica pojavljuje na livadama već oko Uskrsa (usp. u franc. *fleur de Pâques*, *pâquerette*, Roll 7, 89). U narodu se čuvaju legende vezane uz tratinčicu²⁶, ali nam one ništa ne pomažu u rasvjetljavanju gore navedenih naziva. Valja stoga pomišljati na metaforu kojom se bijela cvjetna glavica uspoređuje s biserom, lat. ((grč.) MARGARITA. Zapađ je upoznao bisere zahvaljujući trgovini s Indijom, odakle i potječe taj naziv koji je srodan sa sanskrtskim *mañjarî* »cvjetni pupoljak«, »biser« (v. Tagliavini I, 53).

8.5. Gotovo svi dijelovi trpke žutike, **Berberis vulgaris**, uzimaju se za liječenje (osobito kora stabljike i korijen), ali se u svježem stanju upotrebljava kao sredstvo za trovanje ribe (Kuš 221). Naziv *vražji parkelc* (BR 67, potvrda iz Šuleka za Krapinu) dvostruko je motiviran. Trn je biljke trokrak²⁷ i podsjeća na papak → *parkelec*²⁸, a »vražji« je zbog

²⁴ Usp. hs. *čapa lava*, *čapa oroslanova*, *lavska noga* (BR 18), njem. *Löwentapen*, engl. *lion's foot*, dan. *løvefod* (Marz 1, 177), franc. *pie de lion* (Roll 5, 166), tal. *pen de lion* (Penz 1, 17).

²⁵ »Vergleich der großen rundlichen, etwas gefalteten Blätter mit einem Mantel, besonders mit dem großen Mantel, wie ihn auf vielen Heiligenbildern die Gottesmutter umgetahn hat« (Schiller 1, 22, cit u Marz 1, 175).

²⁶ Legenda iz Austrije: Tratinčica je nastala od suza svete Magdalene koja je plakala kad Isusa, na dan njegova uskrsnuća, nije našla u grobu. Jedna druga legenda iz južne Francuske govori o tome da su tratinčice u početku bile posve bijele. Jednog se dana mali Isus ubo na trn i potekla mu je krv. Da bi ga utješila majka mu je ubrala tratinčicu. Kapljica je krvi kapnula na cvjetni vjenčić i otada su latice toga cvijeta obojene ružičasto. (cit. sve u Roll 7, 91).

²⁷ »Die Zweige tragen dreiteilige Doren« (Marz 1, 568).

²⁸ *Parkelc* »papak«, dem. *parkljec* (Belostenec, *Gazophyllacium* 2, 340); slov. *parkelj* v. Skok 2, 609 s. v. *parkalj*).

svojsva otrovnosti. U drugim je jezicima konceptualiziran »križ« zbog križastog rasporeda trna²⁹: franc. *épine-croix* (Roll 1, 39), tal. *spin della croce* (Penz 1, 67), njem. *kreuzdorn*, niz. *kruisdoorn*, šved. *korstörne* (Marz 1, 569).

8.6. Vrste iz roda **Cuscuta** »razvijene su kao nametnici bez biljnog zelenila. Njihova se tanka, skoro nitasta stabljika obavlja oko napadnutih biljaka i siše putem naročito korijenja gotovu hranu« (Kuš 433). Vrste *C. epithimum*, *C. epylinum* i *C. europaeum* upotrebljavaju se i u narodnoj medicini. Vlakanasta ili nitasta karakteristika biljke³⁰ bila je osnovni poticaj za stvaranje čitavog niza metaforičkih naziva kojima je osnovni sem »nit«, a konceptualizacije su »kosa«, »konac« »rep«, »bič« s različitim determinacijama: *zmijini konci*, *vlasi od lana*, *pelinova kosa* ili jednostavno *vasulja* (BR 153). Za nas su zanimljivi nazivi nastali iz praznovjerja ili zbog eufemizma, kao: *vilina kosa/kosica*, *viline vlasi*, *vilini vlasi*, *vilinje kose* ili pak s jasnom motvacijom o štetnosti biljke, pa se naziva *đavolski konac*, *hudičev bič* (BR ib). Usp. vrlo sličnu konceptualizaciju u drugim jezicima: njem. *Unser frawn har*, *Unser Frauen Blumenhaare*, engl. *fairies' hair*, franc. *cheveux de Vénus*, *cheveux de bonne Vierge*, *cheveux de la bonne Dame*, *cheveux de Bonne-Ange* (Roll 8, 65), tal. *cavèi d' angel* (Penz. 1, 151), rum. *părul Sft. Marii* (Panțu 310), ngr. *μαλὰ (τῆς Παναγίας)*, »kosa blažene djevice« (Heldreich, cit. u Marz 1, 1273), ili njem. *Teufelshaar*, *Teufelszwirn*, *Hexengarn*, franc. *cheveux du diable*, *perruque du diable* (Roll 8, 65), tal. *cavèi del diabol* Pedr Bert 118), rum. *barbă dracului* (Panțu 310), malorus. *čortovi volosy* (Marz ib.).

8.7 Jedna od najinteresantnijih i najljepših evropskih vrsta iz porodice orhideja jest vrsta **Cypripedium calceolus** čiji su cvjetovi krupni, a »medna usna mješinsto naduta, na gornjoj strani ulegnuta, ima oblik papuče« (Šil SZB 191). Sustavni naziv, *cypripedium*, Linné je stvorio prema *Philoposhia botanica* (1751), od *Κύπρις* »Afrodita (Venera) — nadimak« i grč. *ποδίον* [točnije *ποδεῖον*]³¹ »cipela«, a za oznaku vrste upotrijebio je lat. dem. *calceolus* (istoga značenja kao i grč. *ποδίον*), već ranije potvrđen u starim nazivima *calceolus Marianus*, *Calceolus Marie* (Bauhin *Pinax* 187).

Zbog karakteristična izgleda cvijeta koji podsjeća na papučicu, uglavnom svi pučki nazivi u gotovo svim nam dostupnim jezicima, temelje se na toj konceptualizaciji: hs. *gospina papučica*, slov. *marijini šolnički* (BR 159), njem. *Marienschuh*, *Marienschühlein*, *Marien-Pantoffel*, *Muttergottespantoffel*³², dan. *Marioeskoe*; šved. *Jungfru Mariesko*, franc. *sabot de*

²⁹ »Die Dornen stehen Kreuzförmig« (Marz 1, 569).

³⁰ »Gespinstähnliche, seidige, verfilzte, mehr oder minder zusammengeballt verwirte haar- oder fadenähnliche Stengel«. (Marz 1, 1270).

³¹ Usp. Marz 1, 1302.

³² Usp. u njem. i druge pučke nazive istog semantizma: *Hergottschuh*, *Hergottskluppen*, *Pfaffenschuh*, *Pfaffenschlappen*, *Kapuzinerschueh* i općenito *Frowenschuh*, *Mutterstiefel*, *Pantöffelchen*, *Pantoffelblume* (Marz 1, 1302).

Marie, sabot de la Vierge, sabot de Notre-Dame, tal. *scarpa d' la Madonna*, rus. *Marvinny sapožki, Marvin bašmaček, sapožki bogorodicyny*. Nazive kao: rus. *venerin bašmak, venerin bašmaček*, njem. *Venusshuh, Venuspantoffel*, franc. *sabot de Vénus* (sve u Marz 1, 1302) možemo smatrati poluučenim nazivima u odnosu na sustavni. Gospina se papučica, naročito njezini podzemni dijelovi upotrebljavaju u narodnoj medicini (Kuš 252).

8.8. Droga koja se dobiva od biljke *Digitalis ambigua* (= *grandiflora*) veoma je tražena u farmakologiji. Pripada najvažnijim lijekovima protiv srčanih bolesti (Šilić ŠZB 124, Kuš 481). Cvjetovi koji pri vrhu stabljike formiraju grozdastu cvat koja je većinom okrenuta na jednu stranu imaju oblik naprstka (usp. sust. naziv *Digitalis* (lat. *DIGITUS* »prst«, a taj je naziv potvrđen još i kod *Bauhina* (*Pinax* 244): *digitalis lutea magno flore, digitalis lutea*). U slov. se naziva *marijin prst* i *marijin prsten* (BR 169), dok većina ostalih naziva u hs. ima osnovni semantizam »naprstak«³³.

8.9. Cvijet *Lotus corniculatus* u slov. je nazivima uspoređen s različitim odjevnim predmetima: *kožušček matere božje, kožušček device Marije, marijin kožušček, čevelci device Marije, čevelci matere božje, škofova kapica* (BR 281). Identičan semantizam nalazi se i u nazivima: njem. *Muttergottespantoffeln, Muttergottes-Stefeli, Marienpantoffel, Herrgottsschühchen, Herrgottschuh, Gelbe Herrgottsstieferln* dan. *Maries tøffel*, norv. *Jungfru Marias guldsko*, šved. *Jungfru Marias toffler* (Marz 2, 1400—3), franc. *sabots de Notre Dame, sabots du bon Dieu, sabots de Jésus* (Roll 4, 154), tal. *scarpe de la Madona, scarpine de la Madona, scarpe del Bambino* (Penz 1, 280).

8.10. *Ricinus communis* (skočac), »uzgajao se već u starom Egiptu. Ricinusove sjemenke nađene su u egipatskim grobovima iz 4. milenija p.n.e. Stari rimski i grčki pisci spominju vrlo rano upotrebu njegova ulja u medicini« (Kuš 180—1). Slovenski naziv *božja roka* (BR 401) temelji se na obliku listova³⁴. Slični se semantizam nalazi u franc. *main de Christ, cinq doigts Notre Dame* (Roll 9, 234), a njem. naziv *Christ(us)palme* pogrešan je prijevod šrlat. naziva *palma Christi*,³⁵ gdje *palma* nije biljka »palma«, već šaka s raširenim prstima. Isto je i u dan. nazivu *Kristpalme* (Marz 3, 1386).

8.11. Cvjetna glavica naročito u vrsta *Sanguisorba minor* i *S. officinalis* ističe se stršćim prašnicima koji podsjećaju na bradu³⁶ Za vrstu *S.*

³³ Za drugu vrstu, *D. purpurea*, usp. nazive sličnog ili istog semantizma: njem. *Hergodsfinger, Unsere Frauen Handschuh*, tal. *ditale della Madonna*, franc. *gants de Notre Dame* (Marz 2, 131).

³⁴ »Sehr großen, gefingerten Blätter« (Pol 363).

³⁵ ALPHITA — *A Medico-Botanical Glossary from the Bodleian Manuscr.*, Selden B 35. Ed. by J. L. G. Mowat. Oxford 1887.

³⁶ Blütenköpfchen [bei *S. officinalis*] bärtig durch die hervorstehenden Staubfäden (noch stärker tritt dies bei *S. Minor* hervor, wo auch die Narben pinselförmig sind)« (Marz 4, 91).

minor potvrđen je hs. naziv *božja brada* (BR 418), dok su u njem. za vrstu *S. officinalis* potvrđeni nazivi istog semantizma: *Hergotsbärtchen*, *Unser Hergott sein Bart*. Listovi i korijen te livadske biljke upotrebljavaju se u narodnoj medicini kad je potrebno stezanje, za zaustavljanje krvarenja i proljeva (Kuš 267).

8.12. O ljekovitosti kostričića (*Senecio vulgaris*) govore već Teofrast, Dioskurid i Plinije (Roll 7, 20, Marzell *Kräuterbuch* 242, Wartburg FEW 3, 281). Među ostalim pučkim nazivima za nas je zanimljiv samo slov. naziv *šmarni križ* (= Bogorodičin križ). Naime, sem »križ« zastupljen je u velikom broju njem. naziva, što je donekle objašnjivo izgledom peraste nazubljenosti lista koji podsjeća na »bizantski križ«: *Kreuzwurtz*, *Kreuzwurz*, *Kreuskraut*, *Kreuzpflanze*, a isto je i u niz. *kruisblad*, *kruiswortel*, šved. *krusifixört* (Marz 4, 177—8).

8.13. Kaloper, *Tanacetum balsamita*, neobično je mirišljiva biljka koja se zbog tog mirisa po matičnjaku upotrebljava kao začim ali i kao lijek, naročito kod ženskih tegoba. Kao i mnoge druge aromatične biljke i ta se vrsta kod nas, a i u drugim pučkim nomenklaturama, naziva po sv. Mariji: *zelje svete Marije*, *plahtica majke božje* (BR 450); njem. *Marienwurz*, *Marienblättchen*, *Mariemüntze* (Marz 4, 575); franc. *herbe Sainte-Marie*, *mente de Nostre-Dame* (Roll 7, 79), tal. *erba Santa Maria*, *erba della Madonna* (Penz 1, 482). Slični se semantizam javlja još i u starim nazivima za istu biljku: *herba St. Mariae* (Bauhin *Pinax* 226) i *arbor St. Mariae* (Fischer 286).

8.14. Maslačak, *Taraxacum officinale*, je vrsta koju su kao lijek i povrće poznavali stari Grci i Rimljani (Kuš 543). Zanimljivo je da ta vrsta ima neobično mnogo pučkih naziva u našem, a i u drugim evropskim jezicima i manje-više svi su metaforičkog postanja. Naime, svaki dio biljke: cvijet (i njegove različite preobrazbe), list, svojstva biljke (mliječni sok), zatim upotreba biljke (hrana za ljude i životinje) i značenje što ga ima u dječjim igrama postaje poticajem za metaforičku tvorbu naziva. Semantizam starog srlat. naziva *dens leonis*, potvrđen kod Bauhina (*Pinax* 126) i u Alphita (49), osim u nas, zastupljen je u svim evropskim pučkim nomenklaturama. *Dens* »zub«, metafora je za sem »nazubljenost listova«³⁷. Ovdje nas dakako zanimaju samo nazivi s religijskom komponentom, a takvi su potvrđeni već i u srlat. *caputa monachi* (Alphita 49), što je asocijacija gole plodnice³⁸ na tonzuru monaha ili katoličkog svećenika ili općenito na svećenika i sve što je s njime u vezi. Npr. u njem. *Mönchskopf*, *Pfaffenblatt*, *Pfaffenkopf*, *Pfaffenkraut*, *Pfaeffnblume*, *Pfaffendiestel*, pa čak i *Pfaffenbint*, dok su u nas potvrđeni nazivi s nešto udaljenijom asocijacijom, ali je zajednički semantizam »svećenik«: *popova pogačica*, *popovo guvno*, *popino gumno*, *popovo gumance* i slov. *farška plata*.

³⁷ Usp. Marz 4, 602—5.

³⁸ »Der kahle Fruchtboden wird mit der Tonsur des Mönches oder des katholischen Geistlichen (Pfaffen) vergleichen (Marz 4, 608).

8.15. Dragoljub, **Tropaeolum majus**, danas se sadi uglavnom zbog lijepe cvjetova, iako je nekada bila i oficijalna biljka i upotrebljavala se, zajedno s *Herba Nasturtii indici*, protiv skorbuta (Kuš 337). Prema izgledu cvijeta³⁹ nazivi u gotovo svim evropskim jezicima, a u nas samo u slovenskom, temelje se na semantizmu »kapuljača« (kakvu nose kapucinski fra-tri): slov. *kapucinka* (BR 480), njem. *Capuzinerle* (18. st.), *Kapuzinchen*, *Kapuziner*, *Kapuzinerlein*, *Kapuzinerblume*, *Kapuzinerkepkes*, *Mönchka-pützchen*, niz. *capuciene*, *capuciene(n)kapke(s)s* (Marz 4, 833), franc. *capu-cine* (Roll 3, 329), tal. *cappuccina* (Penz 1, 503), furl. *capucine* (Pirona 102).

9. U ovoj se skupini navode pučki nazivi koje se s obzirom na izraz i na semantizam ne mogu bitno razlikovati od naziva obrađenih pod toč-kama 6, 7. i 8. Međutim, oni se ipak razlikuju u denominacijskom poti-caju. Naime, uz svaki je takav naziv vezana ili neka legenda, ili pučko vjerovanje (što znači i *signatura rerum*) ili naprosto vjerovanje koje se prenosilo samim prevođenjem (starog) latinskog ili stranog naziva, ili nji-hovim preuzimanjem.

9.1. **Eupharasia officinalis** uvrštena je u ovaj korpus ne toliko zbog na-ziva *vidova trava*⁴⁰, već zbog naziva *roža sv. Lucije* (sl), *trava sv. Lucije* (sl)⁴¹, *oči divice Marije*, *oči matere božje* (BR 193). Ova se biljka kao lijek počinje spominjati u klasičnim knjigama ljekovitog bilja od 15. st. i »slu-ži za liječenje raznih bolesti (...) naročito bolesti očiju (Kuš 484). Tu je zapravo riječ o pučkom vjerovanju o nadnarnvnom podrijetlu kako bolesti tako i lijeka (*arcanum*) za nju, koje je nadasve prošireno učenjem rene-sansnog filozofa i prirodoslovca, osnivača ijatrokemije, Paracelzusa (1493—1541). Biljke su tobože opskrbljene nekom prirodnom oznakom ili sim-bolom (*signatura rerum*) koji označuju svrhu njihove medicinske uporabe (*similia similibus curantur*). Konkretno, cvat vrste *Eupharasia officinalis* izgledom je podsjećao na oči (*signatura!*), pa je, prema tome, ona postala lijek za oči!⁴² Osim naših gore navedenih naziva, usp. u franc. *erbo de*

³⁹ »Die Blüte mit ihrem langen Sporn wird mit einer Kapuze, besonders der Mönchs-kappe, wie sie die Kapuziner tragen, vergleichen. (Marz 4, 833).

⁴⁰ Ostale formalne varijante iste osnove *vid-*: *vidac*, *vidica*, *vidičak*, *vidovac*, *vi-dovača*, *vidovita trava*, *vidovčevica*, *vidoka šarena* (BR 194) mogu upućivati i na patronim sv. Vida (zaštitnik raznih profesija i gluhomijemih) i to nadasve zbog toga što postoji vjerovanje, koje doduše nije utemeljeno, da je sv. Vid u slavens-kim krajevima nadomjestio Svantevida, poganskog boga svjetla (v. *Leks* 386). Očigledno je, dakle, pučkoetimološko povezivanje koje je opravdano i vjerova-njem u terapeutsko svojstvo biljke za oči. U svakom je slučaju u pitanju se-mantizam »oko«, »vid«.

⁴¹ Sv. Lucija (< lat. LUX, -CIS) se u ikonografiji obično prikazuje s očima na plad-nju i pridaju joj se oznake »oči i svjetlo« (*Leks* 386).

⁴² »Eufragia hat in ir die form und biltus der augen, daraus folget nun, so sie ingenommen wird, so stellet sie sich in ir glit und in die form des glits, also das eufragia ein ganz aug wird. welche erznei ist nun, die da könnte ein andere zun augen und in das aug füren dermaßen und stellen?« Paracelsus, *Von Irrgang der Arzte* 1537, 38 (cit. u Marz 2, 391).

*San Clar*⁴³ ((CLARUS, -A, -UM), a drugi, posve nereligijski nazivi, kao *herbe à l'ophthalmie*, zatim *brise-lunette*, *casse-lunette*, koje se može shvatiti kao da znače »napuštanje naočala« govore u prilog ljekovitom svojstvu biljke za oči⁴⁴. Ovdje ćemo spomenuti i to da nazv *vidova trava*, s brojnim varijantama⁴⁵, označava i biljku **Anagallis arvensis** koja je također poznata kao trava koja liječi oči⁴⁶. Od religijskih naziva usp. jedino u franc. *herbe de Bon-Dieu* (Roll 9, 60), tal. *erba d'la Madona* (Piemonte), *erba di S. Apollonia* (Penz 1, 32)

9.2. Nazivi za treslicu (**Briza media**), čije zrnce na klasju podsjeća na suzu, nastali su prema jednoj legendi koja govori upravo o tome da je klasje nastalo od suza Sv. Marije (v. Marz 1, 671). Usp. nazive: sh. *marijine suze*, *suze majke božje*, *marine suze*, slov. *marijine soze*, *marijine sozice*, *marijine solzice*, njem. *Muttergottestränen*, *Marienstränen*, lit. *Marijōs āšaros* (Marz *ib.*).

9.3. Nazivi za vrstu **Circaea**, hs. *vilenička trava*, *bahorica*, slov. *čarovnek*, *čarovnica*, *čarovnik* (BR 124) semantički se gotovo posve poklapaju s nazivima u drugim evropskim jezicima: polj. *czarownik*, *scarownica*, češ. *čarovnik*, rus. *koldovskaja trava*, njem. *Zauberkraut*, *Heenkraut*, niz. *heksenkruid*, engl. *enchanter's nightshade*, *witchwort*, šved. *haxört*, rum. *iarba-vrăjitoarei* (Marz 1, 1006), franc. *herbe aux sorciers*, *herbe des magiciennes*, *herbe enchanteresse* (Roll 6, 6), tal. *erba de maghi*, *erba da incanti* (Penz 1, 119). Reklo bi se da su sve ovo prijevodne (semantičke) adaptacije grč. *κίρκια* (»biljka čarobnice Kirke«) potvrđeno u Dioskuri-da (*Mat. med.* 3, 119), međutim, u njega je to naziv za biljku koja nije bliže određena — možda *Vincetoxicum nigrum* (v. André *Lex* 91). Naziv **Circaea**, francuski su botaničari 16. st. (Delechamp, Lobel), kasnije i Linné, prenijeli na ovu biljku i tako najvjerojatnije potvrdili vjerovanje o čarobnoj moći te biljke koje je u narodu bilo rašireno.⁴⁷

9.4. *Blaženi čkalj* (**Cnicus benedictus**), ljekovita je mediteranska biljka koje su drogu (*Herba cardui benedicti*) neobično cijenili u srednjem vijeku kao univerzalni lijek. Zahvaljujući apotekarskoj, ljekarničkoj upotrebi stari su se nazivi *carduus benedictus*, *carduus sanctus* (Bauhin *Pinax* 378)⁴⁸ proširili u svim evropskim jezicima i doživjeli najrazličitije prilagodbe: 1) posuđenice: a) (lat. BENEDICTUS: slov. *benedikta*, *benediktova roža*, njem. *Benediktenkraut*, *Benedikten-Flockenblume*, *Benediktendistel*, *Benedikte*, *Benedixkräutlich*, niz. *benediktenwortel*, šved. *benedictroot*, polj. *benedykt*, češ. *benedykt*, mađ. *benedekfü*; β) (lat. CARDUUS BENE-

⁴³ Sv. Klara je u Francuskoj zaštitnica oboljelih na očima. (Usp. Roll 8, 166).

⁴⁴ Usp. Marz 2, 39—3, gdje se navode nazivi u drugim evropskim jezicima kojima je zajednički sem »oko«, »oči«.

⁴⁵ *Vid*, *vida*, *vidac*, *vidić*, *vidovka*, *vidovica*, *vidovska trava*, *vidovčica*, *vidooka* (BR 32).

⁴⁶ Usp. Plinije *Nat. hist.* 25, 145, gdje kaže da se upotrebljava kod oboljenja očiju.

⁴⁷ Objektivno gledajući, sama je biljka posve neupadljiva, nije ni ljekovita ni otrovna i ni za što se ne iskorištava (v. Šil *ŠZB* 93).

⁴⁸ Usp. i nazive za *Geum urbanum* (9.7) koji su slične motivacije.

DICTUS: njem. *Carbo Benediktenkraut*, *Karde(n)benedikte(n)krut*, *gârde-benedikt*, niz. *korpendik*, dan. *karbenedik*, šved. *kardbenedikt*, polj. *karbenedykt* (sve u Marz 1, 1064); franc. *chardon bénit* (Roll 7, 157), tal. *cardo benedetto* (Penz 1, 130); 2) predevenice (lat. **CARDUUS BENEDICTUS**, **CARDUUS SANCTUS**); hs. *blaženi čkalj*, *blažena sveta sikavica*, *sveti ud*, slov. *žegnana*⁴⁹ *kopriva*, njem. *gesegneter Distel*, niz. *gezegnede distel*, *gezegnede kruid*, engl. *blessed thistle*, dan. *vêlsignet tidssel*, šved. *vêlsignade tistel*, češ. *bodlák požehnany*, rus. *dedovnik blagodatnyj*, *blagoslovennyj čertopoloh*, mađ. *áldott csükillő*, *áldottlővis* (Marz *ib.*), tal. *cardo santo* (Penz 1, 130) odakle u ngrč. *καρδοσάντο* i *ἀγιάγκαθο* (Heldreich 53). Ostali naši nazivi za istu biljku metaforičkog su postanja: *božja plahta*, *božja plahtica*, *plahtica majke božje*, *biskupovo zelje* (BR 132) i uklapaju se u paradigmu naziva koji označavaju biljke koje se od davnine upotrebljavaju u ljekovite svrhe.

9.5. **Galium verum**, *ivanjsko cvijeće* (i dr. nazivi v. 7.7), naziva se još i *gospina posteljica*, te s drugim semantičkim varijacijama: *gospin prostrlač*, *gospina stelja*, sl. *slama device Marije* (BR 208). Ti su nazivi nastali po »legendi koja kazuje da je među slamom u jaslama kamo je položeno dijete Isus bilo i ivanjskog cvijeća« (Leks 285). Usp. srlat. *S. Mariae stramen lecti* (Casp. Bauhin *De plantis* 71), njem. *Unser lieben Frauen Bettstro*, *Unserer lieben Frau Bettstroh*, *Marienbettstroh*, *Muttergottesbettstroh*, engl. *(Our) Lady's bedsraw*, *Lady's bed*, dan. *Jomfrau Marias sengehalm*, šved. *Jungfru Marioe Vaggergräs* (Marz 2,595), franc. *herbe à la Vierge* (Roll 6, 249), tal. *erba de la Madonna* (Penz 1, 207).

9.6. **Geum urbanum**, *pravi blaženak*, upotrebljava se u narodnoj medicini kao ljekovita biljka u različite svrhe⁵⁰ (Kuš 164), a poznat je i kao biljka protiv raznih uroka, što je učinilo da se smatra nekom »blagoslovljenom biljkom«. Usp. i stari naziv *herba benedicta* (Bauhin *Pinax* 321)⁵¹. Naši nazivi, sh. *blaženak*, *benedičica* (BR 214), kao i njem. *Benediktenwurtz(el)*, *Benediktenkraut*, zatim dan. *benedikte*, *benedikturt*, šved. *benedicta*, *benediktrot*, franc. *benoîte*, *herbe bénite*, *herbe de Saint-Benoît* (Roll 5, 221) španj. *hierba de San Benito*, katal. *flor (herba) de Sanct Benet*, tal. *(erba) benedetta* (Penz 1, 214), polj. *benedykta*, češ. *bendiktový kořen* (Marz 2, 688), posuđeni su iz srlat. naziva. Osim toga, budući da se korijen *blaženka* skuplja u mjesecu ožujku, moguće je da su nazivi za tu biljku bili vezani i uz sv. Benedikta (21. III). Nadalje, mogućnost daljeg širenja naziva ide i preko upotrebe korijena za pripravljanje »benediktinskog likera« (*Bénédictine*), tako da je teško reći koji je osnovni impuls. Ime sveca Benedikta potječe također od lat. pridjeva *benedictus*.

9.7. **Hypercul perforatum**, *gospina trava*, odavna je poznata i cijenjena u narodu kao ljekovita biljka (Kuš 248). Pučki se nazivi, kojih je

⁴⁹ Posuđenica iz nvnjem. *segnen* »blagosloviti«, v. Skok 3, 675 s.v. *žegnati*.

⁵⁰ U vezi s tom namjenom usp. srlat. naziv *sanamunda* (za *sana mundum*), zatim franc. *sanemondl* (Roll 5, 220) i njem. *Heil aller Welt* (Marz 2, 686/7).

⁵¹ Usp. sličnu motivaciju i za *Cnicus benedictus* (9.5).

neobično mnogo, mogu svrstati u dvije glavne motivacijske grupe: a) nazivi motivirani izgledom lišća⁵² (usp. stari naziv *perforata*, Diefenbach 426 zatim sustavni naziv, *Hyp. perforatum*, a i pučke nazive: *prostrije-ljenik*, *prostrijeljeno zelje*, v. BR 241) i b) nazivi nastali pod utjecajem raznih pučkih legendi, vjerovanja ili pučkog ljekarništva. Najbrojniji među njima motivirani su kršćanskim svecem Ivanom (Krstiteljem): *ivanova trava*, *ivanje zelje*, *ivanjica*, *ivanjčica*, *rožica sv. Ivana*, *trava svetog Ivana*, i slov. nazivi: *ivanovka*, *janževka*, *roža svetega Janeza*, *roža sentjaževa*, *sentjanžence*, *šentjanževa roža*, *šentjanževica*, *šentjanževka*, *šentjanževca*, *šentjanžence*, *šentjanžove rože*, *šentjanžovec* (BR 241—2). Već nas i stari naziv *herba sancti Johannis* (Glossen, cit. u Marz 2, 939), upućuje na pučku legendu (ili više njih) koja je biljku dovodila u vezu sa sv. Ivanom Krstiteljem. Po jednoj su legendi oružnici, koji su tražili sv. Ivana uoči njegova smaknuća, bili prevareni tako što je nekim čudom na svim kućama, a ne samo na boravištu svetog čovjeka, kroz noć osvanuo stručak te biljke. Po nekom drugom vjerovanju, svi praznovjerni ljudi uoči Ivanja na kuće i štale vješaju gospinu travu protiv duhova, đavla i raznih drugih uroka. O tome nam govori i stari naziv *fuga demonum* (Glossen, cit. u Marz 2, 939). Dakle, kao što Vrag nema nikakve moći nad Ivanom Krstiteljem, tako i »njegova trava« tjera Vraga! Paracelzus (*Werke*, hrsg. von Sudhoff 2, 1930, 116) izričito govori o »kreften der perforatae [= *Hyp. perf.*] zun tollen geisten«, ali onda kaže da biljka ima jedan »groß arcanum von wegen der geisten und dollen fantaseien bringen, die den menschen in verzweiflung bringen und nicht durch den teufel, sondern von natur«. Naš naziv *vražji beg* [tj. bijeg], kao i nazivi u njem *Teufelsfflucht*, *Teuffels-Flug*, *Fleuchteufel*, niz. *jaag-den-duivel*, šved. *djeevulsflykt*, *satansflygt*, franc. *chasse-diable* (Roll 3, 173), tal. *caccia-diavoli* (Ligurija), *scaccia diavolo* (Abruci), *scaccia demone* (Piemonte), *fugga-demonii* (Penz 1, 237), rus. *čertogon*, mađ. *ördögüzöfü*, svjedoče nam o tom vjerovanju⁵³. Kad se cvjetni pupoljci zgnječe, iz njih teče crveni sok koji je postao izvorom mnogih legendi, među kojima je i legenda o sv. Ivanu, a koja priča da kada su ga vodili na smaknuće, žuti su cvjetići ove biljke oko njega plakali, a on im je za hvalu zavještao svoju krv. Usp. nazive: slov. *kri sveto/e/ga Janeza*, njem. *S. Johannisblut*, dan. *Johannesblodurt*, šved. *Johannisblöda* (Marz 2, 948—9). Taj crveni sok postaje i »signatura krvi«, pa se ivanjska trava upotrebljavala kao odličan lijek za sva krvarenja. I dandanas se u narodu pripravlja ulje od te biljke i upotrebljava kod raznih posjekotina. Usp. naše nazive: *krvavec* (sl), *krvavi korijen*, *ranjenik*, *zaseknik*, *trava od poseka* (BR 241).

Kao »ženska trava«, *Hypericum perforatum* posvećena je Bogorodici jer je uvriježeno vjerovanje da pomaže kod porođajnih bolova, kod teških

⁵² »Die Blätter sind durchscheinend punktiert, so daß sie gegen das Licht gehalten wie durchlöchert aussehen« (Marz 2, 939).

⁵³ Semantički promatrano, »vragu« su srodne »vještice«, pa je taj pomak potvrđen i u nazivima, npr. u njem. *Hexenkraut*, *Hexenblume*, *Walpurgiskraut*, tal. *erba de strie* (Marz 2, 945—6).

krvarenja, mjesečnih tegoba, a u mnogim je zemljama sastavni dio onih trava koje se posvećuju Mariji na dan njezina Uzašašća (15. VIII)⁵⁴. O tome nam govore i nazivi: hs. *bogorodičina ruka*, *bogorodičina trava*, *gospin*, *cvijet/cvit/cvet*, *gospina ručica*, *gospina trava*, *gospino zelje*, *gospino cviče*, *marina ručica* i samo *ručica*, zatim u njem. *Unser Frawenwurtz*, *Marienkraut*, *Muttergotteskraut*, *Unserfrauenkraut*, franc. *fleur de Notre-Dame*, *herbe de Notre-Dame* (Roll 3, 173), tal. *erba de la Madona* (Veneto), *frore'e Santa Maria* (Sard) (Penz 1, 238), češ. *kviti Panny Marie*, bug. *bogorodična treva* (Marz 2, 951).

9.8. Uvriježeno je bilo mišljenje da je *perunika* naziv za *Iris germanica*, jedan od rijetkih koji govori o mitološkoj povezanosti biljke s poganskim božanstvom, bogom Perunom. Opravdavalo se to samo bliskošću naziva (»biljka« *perunika* izvedeno od *Perun* »poganski bog«). U južno-slavenskim jezicima nazivi za *Iris germanica* izvode se iz slav. osnove *perunъ* (hs. *perunika*, bug. *perunika*, *peruniga*, mak. *perunika*). Po mišljenju nekolicine starijih autora⁵⁵, riječ je o izvedenic od imena slav. boga gromovnika 'Perunъ'. Naziv *perunika* u tom se smislu smatrao dokazom za kult tog poganskog boga kod južnih Slavena. Međutim, izvođenje fitonima iz imena *Perunъ* osporeno je, najprije od Macheka⁵⁶, a zatim i od drugih lingvista⁵⁷. Po mišljenju H. Schuster-Schewc⁵⁸ put za adekvatno tumačenje slav. riječi nalazi se u temeljitoj analizi formalnih i semantičkih veza svih slavenskih oznaka koje se temelje na korijenu *perun. Pored naziva za biljku *peruniku*, ovdje pripadaju i oznake za »grom«, »munju« s odgovarajućim izvedenicama u slav. jezicima, brojni toponimi, hidronimi, oronimi, i to na slavenskom i bivšem slavenskom teritoriju. Povezivanje naziva biljke s imenom boga gromovnika predstavlja zapravo sekundarni stupanj semantičkog razvoja.⁵⁹

9.9. Naziv *trava svetog Ante* (BR 364), za ljekovitu biljku *Plumbago europaea*, vjerojatno je apotekarski prijevod starog naziva *herba Sancti Antonii* (Bauhin *Pinax* 97) koji je semantički potvrđen u njem. *St. Anton-skraut* (Marz 3, 949) i u tal. *erba di S. Antonio* (Penz 1, 365).

9.10. *Santolina chamaecyparissus*, mediteranska je ukrasna biljka koja se u starije doba upotrebljavala kao sredstvo protiv glista (Marz 4, 103). Već Plinije (*Nat. hist.* 27, 45), a prije njega i Dioskurid (*Mat. med.*

⁵⁴ Usp. legende u Marz 2, 951.

⁵⁵ St. Mladenov *Etimologijski i pravopisni rečnik na b'lagarskija kniževni eziki*, Sofia, 1941, str. 119; M. Filipović »Tragovi Perunova kulta kod južnih Slovena«, *Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu*, Društvene nauke, Nova serija III, Sarajevo.

⁵⁶ V. Machek »Essai comparatif sur la mythologie slave« RES 23 (1—4), str. 58, bilj. 1; *Česká a slovenská jména rostlin*, Praha 1954, str. 273.

⁵⁷ V. V. Ivanov »K etimologii baltiskogi slavjanskogo nazvanija boga groma«, *Voprosy slavjanskogo jazykoznanija*, Vyp. II, Moskva 1958, str. 107.

⁵⁸ »Zur Frage der südslawischen perunika-Namen« *Južnoslavenski filolog* knj. XXX, sv. 1—2, Beograd 1973, str. 213—221.

⁵⁹ Za ilustraciju takvom izvođenju v. vrlo utemeljen članak H. Schuster-Schewc (o. c.), i članak »Zur Bedeutung des semantischen Modells«.

3, 23, 6), spominju *Absinthium Santonicum* (cit. u André 14), gdje je *Santonicum* (nastao prema imenu za pleme Santona iz Akvitanije) naziv za drugu biljku (= *Artemisia maritima*). Stari botanički naziv *Santolina* (Tournefort, Bauhin *Pinax* 136f) pučkom je etimologijom doveden u vezu s lat. *sanctus*, pa otale djelomične prevedenice kod nas, a i u drugim jezicima: hs. *svetolin*, *svetolina*, slov. *svetica* (BR 419), njem. *Heiligenkraut*, *Heiligenpflanze* (Marz 4, 103). Naš naziv *santolina* (BR 419) učenog je postanja,⁶⁰ stvoren prema starom botaničkom nazivu.

9.11. *Sikavica*, **Silybum marianum**, stara je ljekovita sredozemna bodljikava biljka koju spominju Dioskurid (*Mat. med.* 4, 155), σίλνβον, i Plinije (*Nat. hist.* 22, 85) *sillybum*. Nazivi s konceptualizacijom »Bogorodica« nastaju prema legendi. Naime, pučkom se predajom smatra da su bijele točkice na listu⁶¹ nastale od mlijeka sv. Marije (Marz 4, 332) pa odatle i stari srednjovjekovni nazivi *cardus Sanctae Mariae* i *cardus lactatus* (Fischer 284), te naziv *Cardus Mariae*, botaničara iz 16. st. (cit u Marz 4, 330). U pučkim je nomenklaturama potvrđen slični semantizam: hs. *trn svete Marije* (BR 439), njem. *Mariendistel*, *Muttergottes dissel*, *Unser Frowen distel*, *Milchdistel*, niz. *Mariadistel*, *melkdistel*, engl. *virgin Mary's thistle*, *Lady's milk*, *milkthistle*, dan. *Marietidsel*, šved. *Marietistel*, *mjölkdistel* (Marz 4, 331—3), franc. *chardon Marie*, *lait de Notre-Dame*, *chardon laité* (Roll 7, 112), tal. *cardo di Maria*, *card Marianu*, *latte di Maria*, *cardo Lattato*, *erba del latte* (Penz 1, 459).

9.12. Zbog kratkog, kao odrezanog (odgrizenog!) podanka piskavica, **Succisa pratensis**, dobila je i takav sustavni naziv (lat. *succisus* »dolje odrezan«). Ta uočljiva karakteristika biljke odavna je poticala pučku maštu. O tome već u 4. st. piše grč. liječnik Oribazije (usp. cit. u Marz 4, 525), a slično pišu i neki drugi humanistički pisci (cit. u Marz 4, 526). U prilog takvu vjerovanju svjedoče i srednjovjekovni nazivi *morsus diaboli*, *morsus daemonis* (Fischer 285). Isti se semantizam nalazi i u našim nazivima: *vražji griz*, *vražji ugriz*, slov. *hudičev griz*, *hudičev ogrizek* (BR 455)⁶², kao i u njem. *Teufelsabiß*, niz. *duivelsbeet*, engl. *devil's bit*, dan. *djoevelsbid*, šved. *djefvulsabbett* (Marz 4, 527), franc. *mors du diable*, *racine du diable*, *herbe du diable* (Roll 7,6), tal. *mors el diàu* (Penz 1, 479).

10. Onomasiološka analiza koja je provedena za pedesetak vrsta (6.—9. 12.) dovoljno je ilustrativna i držimo da bi se i nazivi za preostali broj biljnih vrsta iz popisa (v. 2.1.) mogli uklopiti u ovu analizu. Kao što smo vidjeli, zajedničko svojstvo bilja iz ovoga korpusa jest »ljekovitost« (stvarna ili tobožnja). S obzirom na denominacijske poticaje koji imaju religijski terminološki okvir, u najširem smislu riječi, nazivi su motivirani: a) vremenom cvjetanja biljke, b) morfologijom biljke i c) pučkim vjero-

⁶⁰ Za ostale pučke potvrde s Jadranske obale, v. V. Vinja »Etimološki prilozi čakavskoj aloglotiji I«, *Čakavska rič* 1, Split 1985, 57—78 (v. str. 67—8).

⁶¹ »Blätter ... oberseits grün, glänzend, weißgefleckt und geädert« (Pol 849).

⁶² Isti sem, »ugriz«, nalazi se i u nazivima: hs. *pregrizka*, *zakusak*, slov. *izjedka*, *objed*, *ogriz*, *ogrizek* (BR 455).

vanjem o namjeni biljke (*signatura rerum*). U jezičnom pak smislu nazivi su metaforičkog postanja.

Usporedimo li taj tip naziva s drugim, po mjestu unutar leksika sličnim klasama apelativa, tj. sa zoologijskim nazivima bilo ptica (Hirtz), bilo riba (Vinja), lako ćemo ustanoviti da semantizam o kojem ovdje govorimo u tim klasama gotovo da ni ne postoji.

Ako pak naše nazive usporedimo s denominacijama za iste ili slične biljke u evropskim jezicima, što smo pokušali učiniti, dolazimo do očitih paralelizama u organizaciji sadržaja. To pokazuje da je vjerovanje u terapijske ili magične vrijednosti pojedinih biljaka uglavnom jednako na svim tim prostorima. Naravno, tako se može zaključivati tek kad se utvrdi stvarni udio prevođenja naziva i navlastito njihova kalkiranja.

LITERATURA

- ALPHITA *A Medico-Botanical glossary from the Bodleian Manuscr.*, Selden B 35. Ed. by J. L. G. Mowat. Oxford 1887.
- ANDRÉ, J. *Lexique des termes de botanique en latin*, Paris 1956.
- BARLE, J. »Prinosi slovenskim nazivima bilja«, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, Zagreb 1936, br. 30, 181—228; 1937, br. 31, 169—292.
- BADURINA, A. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, (uredio A. Badurina), Zagreb 1970.
- BAUHIN, Johann *De plantis a Divis Sanctisve nomen habentibus*, Basilea 1591.
- BAUHIN, Caspar *Pinax theatri botanici, sive Index in Theophrasti, Dioscoridis, Plinii et Botanicorum qui a saeculo scripserunt opera plantarum circiter sex millium ab ipsis exhibitorum nomina* Basilea 1671.
- BOCK, Hieronymus *New Kreutterbuch von underscheydt, würckung und namen der kreutter so in Teutschen landen wachsen*, Straßburg 1539.
- BORZA, Al. *Dictionar etnobotanic, cuprinzind denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București 1968.
- BR v. SIMONOVIC
- CARNOY, A. *Dictionnaire étymologique des noms grecs de plantes*, Louvain 1959.
- CREMONA CASOLI, A. *Curiosità botaniche. Piante che nel dialetto reggiano o nella lingua italiana hanno nomi di Santi o di Madonna od altri espressioni un'idea religiosa*, Reggio Emilia 1940.
- DESF = G. B. Pellegrini — A. Zamboni, *Flora popolare friulana (Dizionario storico friulano)*, I—II, Udine 1982.
- DIEFENBACH, L. *Glossarium Latino-Germanicum mediae et infimae aetatis Francofurti a.M.* 1857.
- FEW = W. v. Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, I—XXI, Tübingen 1948 — Basel 1965.
- FISCHER, H. *Mittelalterliche Pflanzenkunde*, München 1929; str. 254—289: »Synonymenschlüssel zu den mittelalterlichen lateinischen und deutschen Glossarien«.
- FUCHS, H. M. *New Kreutterbuch ...* Basel 1543.
- GESNER, C. *Catalogus plantarum latinae, graece, germanice et gallice. Namenbuch aller Erdgewächsen ...* Tiguri 1542.
- HELDREICH, Th. *Ta demode onomata ton phyton prosdiorizomena epistemonikos ypo*, Athena 1910.
- HIRTZ, M. *Rječnik narodnih zoologičkih naziva*, Knjiga druga: Ptice (Aves), Zagreb, 1938—1947.
- HORT.SAN = *Hortus Sanitatis, germanice Mainz 1485; Faksimile-Ausgabe. Mit Nachwort des 15. und 16. Jahrhunderts.* München 1924.

IB v. ŠULEK

Kuš = KUŠAN, Fran *Ljekovito i drugo korisno bilje*, Zagreb 1956.

Leks v. BADURINA

Marz = MARZELL, Heinrich *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen*, I—IV + V Registerband, Leipzig-Stuttgart 1937—1979.

PANȚU, Z. C. *Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic*. București 1929.

PEDROTTI, G. — BERTOLDI, V. *Nomi dialettali delle piante indigene del Trentino e della Ladinia Dolomitica presi in esame dal punto di vista della botanica, della linguistica e del folklore*. Trento 1930.

Peñ = PENZIG, O. *Flora popolare italiana*, I—II, Genova 1924.

PIRONA = *Il nuovo Pirona — Vocabolario friulano*, Udine 1983.

Pol = POLUNIN, O. *Guida alla flora mediterranea*, Milano 1978.

REW = W. Meyer-Lübke *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1935.

Roll = ROLLAND, Eugène *Flore populaire ou histoire naturelle des plantes dans leurs rapports avec la linguistique et le folklore*, I—XI, Paris 1896—1914.

ROSTAFIŃSKI, J. *Symbola ad historiam naturalem medii aevi*, I—II, Kraków 1900.

SIMONOVIĆ, D. *Botanički rečnik Imena biljaka*, Beograd 1959

SCHILLER, K. *Zum Thier- und Kräuterbuche des mecklenburgischen Volkes*, 3 Hfte, Schwerin 1861—1864.

Skok = SKOK, P. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I—IV, Zagreb 1971—1974.

STRÖMBERG, R. *Griechische Pflanzennamen*, Göteborg 1940.

Šil ADG = ŠILIĆ, Č. *Atlas drveća i grmlja*, Sarajevo 1973.

Šil ŠZB = ŠILIĆ, Č. *Šumske zeljaste biljke*, Sarajevo—Zagreb—Beograd 1977.

ŠULEK, B. *Jugoslavenski imenik bilja*, Zagreb 1879.

TAGLIAVINI *Origine* = Tagliavini, C. *Origine e storia dei nomi di persona* I—II, Bologna 1978.

TAGLIAVINI *Storia* = Tagliavini, C. *Storia di parole pagane e cristiane attraverso i tempi*, Brescia 1963.

VINJA, V. *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva* I—II, Djela JAZU 65-II, Zagreb—Split 1986.

RÉSUMÉ

STRUCTURE DES PHYTONYMES A MOTIVATION ONOMASIOLOGIQUE RELIGIEUSE

En se basant sur le corpus des phytonymes croates ou serbes et slovènes tel qu'on le trouve dans le *Dictionnaire botanique* (Botanički rečnik) de Dragutin Simonović, l'auteur de la contribution cherche à décrire la structure des noms de plantes pour lesquels on peut affirmer ou supposer que dans leur sémantisme ils ont été motivés par des croyances populaires, par des légendes et *lato sensu* par la religion. Tous ces noms ont été comparés avec les dénominations correspondantes dans la phytonymie d'autres langues européennes.

Les dénominations constituant le corpus sont classées en groupes sémantiques et la tête de série de chacun d'eux représente un des concepts ou topiques religieux ou bien le nom qui est étroitement lié avec la religion ou avec les croyances populaires, tels que *Dieu, Jésus, Marie, les saints, anges, fêtes, attributs religieux, divinités payennes et légendaires, êtres surnaturels, termes et/ou objets relatifs au culte*. Après ce classement on établit la structure morphosyntaxique des dénominations et l'on passe à l'analyse onomasiologique d'une cinquantaine d'espèces pour répondre à toute une série de questions: pourquoi précisément les dénominations métaphoriques à connotation religieuse? quelle sorte de lien s'établit-il entre la croyance de l'homme et la plante en question? y a-t-il des motifs linguistiques ou bien extralinguistiques qui exercent leur influence sur la conceptualisation de ces dénominations?

On est venu à la conclusion que presque toutes les espèces de ce corpus appartiennent au groupe de plantes ayant des propriétés thérapeutiques et que de ce fait on peut conclure que toutes les dénominations à connotation religieuse partagent le sème «médicinal, curatif». Du point de vue de la motivation linguistique on peut les ranger en:

1° dénominations motivées par leurs propriétés thérapeutiques et/ou vénéneuses (*božje drvo, božja metica, vraža stopa, đavolska repa...*);

2° dénominations motivées par le temps de la floraison ou par la saison où la plante vient à la maturité (*velikonočnica, zelje svete Barbare, katarinka, ivansko cvijeće, jurjevka...*);

3° dénominations méthaphoriques provoquées par la morphologie même de la plante (*brojanice-očenaš, venerine vlasi, gospin plašt, gospina papučica...*);

4° dénominations dues à la croyance populaire concernant les propriétés et l'utilisation de la plante — *signatura rerum* (*oči divice Marije, marijine suze, vilenička trava, blaženi čkalj...*).

INDEKS OBRADENIH FITONIMA

(broj upućuje na paragraf)

bahonica	9.3.	gospina ručica	9.7.
benedičica	9.6.	gospina stelja	9.5.
benedikta	9.4.	gospina trava	9.7.
benediktova roža	9.4.	gospina vlas	8.2.
biskupovo zelje	9.4.	gospini vlasi	8.2.
blažena sveta sikavica	9.4.	gospino cviče	9.7.
blaženak	9.6.	gospino zelje	9.7.
blaženi čkalj	9.4.	grozdjiče svetog Ivana	7.11.
bogorodičina ruka	9.7.	grožđe svetog Ivana	7.11.
bogorodičina trava	9.7.	hudičev bič	8.6.
božičnjak	7.8.	hudičev griz	9.12.
božja brada	8.11.	hudičev ogrizek	9.12.
božja haluga	6.1.	ivan-cvet	7.7.
božja metica	6.3.	ivan-cvijet	7.6.
božja plahla	9.4.	ivančica	7.6.
božja plahlica	9.4.	ivanova trava	7.7; 9.7.
božja roka	8.10.	ivanovka	9.7.
božje drevce	6.3.	ivanovo cveće	7.7.
božje drijevce	6.3.	ivanovo grožđe	7.11.
božje drijevo	6.3.	ivansko cvijeće	7.6.
božje drvce	6.1.	ivanšica	7.6.
božje drvce	6.1.	ivanje zelje	9.7.
božje drvo	6.3.	ivanjčica	9.7.
božji cvit	6.6.	ivanjica	9.7.
božji drevac	6.3.	ivanjka	7.6.
božji drvak	6.3.	ivanjska deklica	7.6.
brojanice—očenaš	8.1.	ivanjska roža	7.6.
brojčanica crna	8.1.	ivanjsko cveće	7.6; 7.7.
cvetka svetog Ivana	7.6.	ivanjsko cvijeće	7.7; 9.5.
cviće svetog Antuna	7.9.	ivanjsko grožđe	7.11.
čarovnek	9.3.	ivanjščica	7.6.
čarovnica	9.3.	janževka	9.7.
čarovnik	9.3.	jovansko cveće	7.7.
čevalci divice Marije	8.9.	jovanjsko cvijeće	7.7.
čevalci matere božje	8.9.	jurek	7.5.
divice las	8.2.	jurjevka	7.5.
divojački vlas	8.2.	jurjevščnica	7.5.
drevce blažene djevice Marije	6.3.	kapucinka	8.15.
drevce device Marije	6.3.	katarinka	7.4.
duhovska ruža	7.10.	kožušček matere božje	8.9.
đavolist	6.8.	kožušćik device Marije	8.9.
đavolska repa	6.4.	kri svetega Janeza	9.7.
đavolski konac	8.6.	las divice	8.2.
đavolji list	6.8.	lasi device Marije	8.2.
đurdevsko cveće	7.5.	laski device Marije	8.2.
farška plata	8.14.	lašćek divice Marije	8.2.
gospin cvijet /cvit/ cvet	9.7.	lepa kata	7.4.
gospin plašt	8.3.	lijepa kata	7.4.
gospin vlas	8.2.	mantel device Marije	8.3.
gospin vlasak	8.2.	margareta	8.4.
gospin prostirač	9.5.	margaretica	8.4.
gospina kosa	8.2.	margaritjelica	8.4.
gospina papučica	8.7.	margeta	8.4.
gospina posteljica	9.5.	margetica	8.4.
		marijin kožušćek	8.9.

Marijin plašček	8.3.	šenčurka	7.5.
marijin prst	8.8.	šentjanžence	9.7.
marijin prsten	8.8.	šentjanževa roža	9.7.
marijine solzice	9.2.	šentjanževca	9.7.
marijine soze	9.2.	šentjanževica	9.7.
marijine sozice	9.2.	šentjanževka	9.7.
marijine suze	9.2.	šentjanževo grozdiče	7.11.
marijini lasci	8.2.	šentjanžove rože	9.7.
marijini šolnički	8.7.	šentjanžovec	9.7.
marina ručica	9.7.	šentjurjevka	7.5.
marine suze	9.2.	škofova kapica	8.9.
marjetica	8.3.	šmarni križ	8.12.
oči divice Marije	9.1.	trava svete Lucije	9.1.
oči matere božje	9.1.	trava svetog Ante	9.9.
pelinova kosa	8.5.	trava svetog Ivana	9.7.
perunika	9.8.	trava svetog Roka	6.2.
petrovo grožđe	7.11.	trn svete Marije	9.11.
petrovo grozđe	7.11.	trojačke rože	7.10.
plahtica majke božje	8.13; 9.4.	trojaška rožica	7.10.
plajšik divice Marije	8.3.	velikonočna roža	7.1.
plašček device Marije	8.3.	velikonočnica	7.1.
popino gumno	8.14.	venerine vlasi	8.2.
popino guvno	8.14.	vidova trava	9.1.
popova pogačica	8.14.	vilenička trava	9.3.
popovo gumance	8.14.	vilina kosa	8.6.
popovo guvno	8.14.	vilina kosica	8.6.
pravi blaženak	9.6.	viline vlasi	8.2; 8.6.
roža sentjanževa	9.7.	vilinska kosa	8.2.
roža svete Barbare	7.3.	vilinje kose	8.6.
roža svete Lucije	9.1.	vlasi od lana	8.5.
roža svetega Antona	7.2.	vlasulja	8.6.
roža svetega Janeza	9.7.	vraža stopa	6.7.
rožica svetoga Ivana	6.5; 9.7.	vražji beg	9.7.
ručica	9.7.	vražji griz	9.12.
santolina	9.10.	vražji parkelc	8.5.
sentjanžence	9.7.	vražji griz	9.12.
slama device Marije	9.5.	zelje svete Barbare	7.3.
sveti ud	9.4.	zelje svete Marije	8.13.
suze majke božje	9.2.	zmiijini konci	8.5.
svetica	9.10.	žegnana kopriva	9.4.
svetolin	9.10.	ženski las	8.2.
svetolina	9.10.	žuto ivansko cvijeće	7.7.